

КРИСТИНА РОЙ

КЫЗМАТЧЫ

Кристина Рой
Кызматчы
© 1994 «Луч надежды», Бишкек

КРИСТИНА РОЙ

КЫЗМАТЧЫ

14.117

1-бап

Ондрачик карыя жумушчу күчүнө муктаж болуп, өзүнө кызматчы издеп жүргөндө, күтүлбөгөн жерден бир жаш жигит келип калды.

Бул түшүм жыйноонун убагында, жекшемби күнү болду. Ондрачик үйүнүн жанындагы бакта жаагын таянып ойлонуп отурган. Бир маалда ит үрүп, кожоюндун бет алдында жаш, чыйрак, таза кийинген жигит пайда болду. Жигит кичи пейилдик менен учурашып, жумуш табылаар-табылбасын сураганы киргендигин айтты.

Ондрачик бир көргөн адамын эле ишке ала койгондордон эмес эле, бирок бул сапар ага жигит жага түштү. Анын үстүнө кызматчы да абдан керек болчу.

Аялы ооруп төшөктө эле. Эки күйөө баласы тең үйүнөн кетип калышкан: бирөө былтыр, экинчиси быйылкы жазда. Экөө тең Америкага кетишип, артынан аялдарын чакыртып алышкан. Үйүндө он алты жаштагы кызы эле калган. Анын койчусу да бар болчу, бирок ал айылдан бирөө менен мушташа кетип, азыр ооруп энесиникинде эле.

Ушул себептерден улам Ондрачик жигитти кызматка алды. Ичинен минтип ойлоду:

— Мейли, сынап көрөйүн. Андрей койчу айык-канча кармап турайын.

Күнүнө канча акы алаарын, эгер түшүм жыйналып бүткөнчө калса, канча акы алаары тууралуу өз ара макулдашып алышты.

Ошол түнү Ондрачик күндөгүдөн тынч уктады, аялы дагы күйөөсү ишти кантип өзү жалгыз бүтүрөөр экен деп санааркабай жатты.

Жаңы кызматчынын атынан башкасы Ондрачикке жакты. Анын аты-жөнү Мефодий Рузанский эле. Бир кезде Нитриде жашап, Кудайдын Сөзүн тараткан славян апостолунун аты да Мефодий болчу, бирок дыйкандар уулдарына мындай ат коюшчу эмес, айрыкча католиктер. Адам баарына көнөт эмеспи, айылдын жашоочулары да Мефодийдин атына көнүп кетишти. Ал өзүн башкача алып жүргөндүктөн, айылдагылар Ондрачик жакшы кызматчы таап алыптыр деп кеп кылышчу.

Бул жигиттин жакшы кызматчы экенин Ондрачик башкалардан жакшы билчү. Жигит ичимдик ичпегендиктен, айылдагы балдар менен урушуп-согушпай жакшы жүрчү. Ал чылым чекпегендиктен, сарай өрттөнүп кетет деп коркуунун да кереги жок эле. Жуманын ичинде ал эртеден кечке чейин иштеп, майрам күнү китеп окуп эс алчу. Богооз, орой сөздөр анын оозунан чыкчу эмес; ал рухий жактан дайыма жакшы жүрөөр эле. Кожоюндун кызы Дорка тамак ичүү маалында уруш чыгарса,

атасы аны тилдеп жемелечү, жигит болсо унчукпай калчу жана ачууланчу да эмес.

Кожоюнга мунун баары жагып калгандыктан, жигиттен түшүм жыйналып бүткөндөн кийин да калуусун суранды.

— Жакшы болот, — деп макул болду Мефодий, — мен калам, бирок шарт менен: эгерде силер мени эки жылга калтырсаңар жана мага сарайдын жанында үй салып алууга уруксат берсеңер.

Кожоюн таң калды: ал жерде кандай үй болмок эле?

— Көрөсүңөр, абдан жакшы болот, — деди кызматчы. Бирок сөз бергиле: эгерде мен салган үй силерге жагып калып, мен кетээрде аны алып калгыңар келсе, анда чыгымды төлөп бересиңер, эгерде жакпаса, анда мага ал үйдү бузуп сатканга уруксат бересиңер.

Ондрачик буга макул болду. Жамгыр жаап, талаада иштөөгө мүмкүн болбой калган күндөрү жигит сарайдын жанына тактайларды сүйрөп келип, устачылык кыла баштады. Эки күн иштеп, баары даяр болгондо, ал кожоюн менен анын кызын чакырды.

Ондрачик карыя күлүп:

— Мына сага бөлмө деген! Биздикинен да жакшы болуптур. Бирок бул жерде кантип кыштайсың, — деп сурады.

— Эч нерсе эмес, мен суукта деле уктай берем, а күндүз силердикинде жылынам.

Калган тактайлардан Мефодий стол жасады, анан саман төшөнчү жана саман отургуч сатып алды, бурчка кийим илгич менен шкафты жайгаштырды.

Бардыгы орундуу коюлуп, жакшынакай көрүнүп калды, айрыкча жогору жагынан терезе чыгарып койгондо, андан тоолор, токойлор, алыскы талаалар, ошондой эле көп учурда булут каптап, күңүрт тартып турган асман да ажайып сонун түр менен көрүнүп турчу.

Ондрачикке жакын кошунасы Петрачтар болчу. Алардын ары зээндүү, ары сүйкүмдүү жыйырма жашар Самко деген баласы боло турган. Бирок ата-энеси оокаттуу турушканына карабастан, ал окуганды, жазганды билчү эмес. Бул анын шал болуп ооругандыгы себебинен эле. Ал араңдан зорго кыймылдап, үйдөгү майда-чүйдө иштерди жасачу, чоң иштерге алы келчү эмес.

Петрачтын аялы байкуш Самкону аяп, башка балдарына караганда жакшы көрчү, ал эми атасынын ага болгон мамилеси анча түзүк эмес эле. Ал чоңоюп калган баласынын чарбачылыкка жардам бере албай, моюнга илинген жүк болгонуна капаланчу. Эгерде Самкого энесинин мээриминен болбосо, анын бала чагы өз үйүндө болсо да, абдан оор болмок. Келечегин да ал муңдуу элестетчү. Бирок бул дүйнөдө кыймылдай албагандар да зор иштерге жөндөмдүү болгондор көп кезиккендей эле, аны менен да дал ошондой болду.

Майрамдардын биринде түшкү тамактан кийин Самко бакта жалгызсырап, ачуу тагдырын ойлоп отурган. Күтүлбөгөн жерден ал колуна китеп кармаган кошунасынын кызматчысын көрүп калды.

Жигиттин ичи тарып, ачуусу келди.

— Мына, жөнөкөй эле кызматчы, бирок окуганды билет, а мен акмактын акмагымын, — деп ойлонуп отурган ал, тигинин учурашканына араң жооп берди.

— Сен бул жерде жалгыз олтурасың, албетте, зеригип жатсаң керек, — деп баштады Мефодий, — мен сага китеп алып келдим.

Самко туталанып кетти:

— Бир да тамганы тааныбасам, бул китебиндин мага эмне кереги бар, — деди ал үтүрөйө.

— Кечирип кой, мен билген жокмун, бирок эч нерсе эмес: эгер кааласаң, жаныңа олтуруп, окуп берейин.

Жаңы кошуналардын таанышуусу ушундайча башталды.

Петрачтардын кашаасынын жанында Давид еврейдин кепеси жайгашкан. Ал өзү жалгыз жашаар эле. Анын жалгыздыгын эки эчкиси гана бөлүшө турган, аларды жетелеп алып, керээли кечке коңшу айылдарды кыдырып жүрчү. Картаң еврей эскиуску чүпүрөктөрдү, сөөк-саактарды жана башка ыпыр-сыпырларды чогултчу. Аялдар мунун баарын Давидге сакташчу, Давид болсо аларды ийне-жип менен камсыз кылып турчу. Жашыраак кезинде ал

мүшөгү менен алыскы айылдарга бара алчу, азыр болсо жакын эле жерлерди кыдырып калган.

Давид карыя абдан жакшы адам эле. Бирок анын күлгөнүн эч ким көрбөгөн.

Өзүнүн өмүрүндө Давид карыя көп кайгы-капага туш болду, анын баарын ал чыдамкайлык менен көтөрдү. Элдердин айтуусуна караганда, Градового көчүп келгенче, аялы бар болгон экен, бирок кимдир бирөө аялын алып кетип калыптыр. Бирок чынбы, калпы, ким билет?

Ондрачиктин экинчи тарабында Мартын Подгайский жашачу. Мартын өтүкчү болчу, бирок аракеттигинен элдин баары андан оолакташчу. Ал энеси менен эле жашачу, аялы болсо анын аракеттигине чыдабай, жалчы болуп кеткен, анан ал жактан кышында үшүбөсүн деп, балдарына көйнөк, өтүк салып турчу. Кайненесине да балдарын баккандыгы үчүн, ар нерсе салып тураар эле. Башында күйөөсүнө да кийим салчу, бирок ал анын баарын ичип койгондуктан, кийинчерээк салбай калды.

Бир жолу Мефодий Подгайскийдин өлөөрчө мас болуп, сазга тыгылып, тумчугуп жаткан жеринен тапты. Оозу-башы, кулак-мурду баткакка толуп калыптыр. Масты алып чыгууга Мефодийдин алы жетпеди. Анын бактысына, жолдо бир цыган өтүп бара жатыптыр. Мефодий аны жардамга чакырып, экөөлөп шордуу аракетти Ондрачиктин сарайына алып келишти да, саманга жаткызып коюшту.

Мефодий суу жылытып, чочкодой кир болгон

Мартынды кылдаттык менен жуунтту. Мартын адегенде чабалактап жатты, бирок өзүнө келе баштаганда сөгүнбөй калды. Мефодий анын чачын тарап, сакал-мурутун кырып, тырмактарын алып койгондон кийин, ал адам кейпине келе түштү. Өзү да таң калып:

— Мен дагы адамга окшошот экем ээ? — деди.

Ошол күндөн баштап, Ондрачиктин кызматчысы аракечке чоң таасирин тийгизе баштады: ал Подгайский менен каалаганынын баарын кылчу. Ал Мартынды ишке салды, тигил болсо ишти бүткөнчө, стаканга колун тийгизбөөгө сөз берди. Мартын чынында эле ичкен жок. Ал эми өтүкчү кечкисин эрикпесин деп, Мефодий аныкына келип, ага апасынын китептеринен, Библиядан жана Жыйын ырларынан, кээде өзү менен ала келген журналдардан окуп берчү.

Ноябрь айы келип, кечкисин дыйкандардын жумушу бир кыйла азайып калган. Жумушсуз зеригип да кетишчү. Ошондуктан Ондрачик карыя, Мефодийдин кожоюну кызматчысынын журналдары болгонуна кубанчу. Өмүрүндө ал китеп жөнүндө ойлогон эмес, бирок журналдар керектүү нерсе экенин түшүнчү. Анын үстүнө кызматчысынын жашоо үчүн керектелүүчү өзгөчө журналдары бар эле. Мында дүйнөдөгү жашоо-турмуш, кайсы жерде эмне болуп жатканы, бул дүйнөдө кандай жашоо керектиги жана Кудайдын чындыгы эмнеге үйрөтөөрү жөнүндө айтылган.

Оорукчан кемпир, Ондрачиктин аялы да кыз-матчыга ыраазы болду.

— Ал мени уулумдай эле карайт, деги эле жакшы жигит экен. Кичинекей очокту короого коюуга да күйөөмдү макул кылды. Эми Дорка тамакты сыртта жасап, мага да жеңилірээк болуп калды: ашкананын жытына чыдай албай кетчүмүн. Абыш-камдын көп отун кетип жатканына ачууланбасын деп, токойдон эки араба отун да алып келип койду. Кыскасы, башкаларды жумшасаң да, Мефодий өзү эле баарын бүтүрүп коёт.

Бир күнү кечинде Мефодий кожоюндарына китеп окуп берип жаткан маалда, Подгайский өтүктөрүн көтөрүп кирип келди. Тигилер аны кубанычтуулук менен кабыл алышты. Ал сопсоо болчу.

Акыркы күндөрү Мефодий өтүкчүгө барбай эле, ал өзү келип жүрдү. Бардыгына тең ушу ылайыктуу болчу. Булар ушинтип чогулушчу.

Кеч кире баштаганда эле, Мефодий Петрачтардыкына жөнөчү. Аялдар эчак эле Мефодий Петрачтардын Самкосун окуганга үйрөтүп жатат деп, айылга кеп таратып жиберешкен.

Бир күнү Мефодий кожоюнунун аялынан Петрачтардын уулун үйгө өзү менен кошо алып келүүгө уруксат сурады.

— Эмнеге болбосун? — деди ал. — Ал шоордуу да зерикпей калат.

Ошентип, алар бардыгы чогула башташты, кыш-

кы кечтер билинбей зымырап өтүп жатты. Куштун далай жүнү жулунду. Андрей эми балдар менен мушташканын койду. Ондрачик аракканага барганын токтотту, жыгачтан чөмүч оюп, аны Самкого да үйрөттү.

Бир күнү алар тегеректешип олтурушканда, Дорка Давиддин ооруп жаткандыгын айтты.

— Ал үшүп жатат го: жага турган отуну деле жок болсо керек. Мефодий унчуккан жок. Ал китепти окуп бүтүп калган эле. Китепти аягына чыгып коюп, турду да:

— Жакшы жаткыла! — деп чыгып кетти.

— Көрөсүңөр го, ал еврейге кетти, — деди Андрей.

— Оо, ал ага дайыма эле барат, — кошумчалады Самко. — Мен анын Давидге суу ташып бергенин көп көрдүм.

— Кана, Андрей, терезени карасаң, ал ошол жакта бекен, эмне кылып жатат? — деп кыйкырды Дорка.

Андрей чыгып кетти. Бир топтон кийин ал кайтып келди.

— Сен Мефодийди көрдүңбү?

— Ооба. Еврей төшөктө жатат, ал ага чай кайнатып берди. Эми китеп окуп берип жатат.

— Ал ага эмнени окуп бермек эле? Давид немец жана еврей тилин гана билет, биздин словак тилин түшүнбөйт. Бир жолу мен андан сураганымда, өзү айткан болчу, — деп таң калды Самко.

Бирок еврей карыя Мефодийден көзүн албай, кунт коюп угуп жатты.

— Таң калыштуу адам! Эч нерседен, эч кимден баш тартпайт! — деп Мефодий жөнүндө Подгайский капысынан айтып жиберди.

— Чындыгында эле таң калыштуу! Кудайга рахмат, ал бизге туш келгенине,—деди кожоюндун аялы.

— Ал бизге келгенден бери Америкадагы балдарыбыз кандай жашап жатканын билип турчу болдук. Мурун бир айлап алар жөнүндө эч нерсе укпай калчубуз. Эч кимибиз оңураак кат жазга албайбыз, ал болсо кандай айтсаң, ошондой жазат. Балдар да буга ыраазы. Бирок бир нерсени эле Мефодий аткарбайт: өзүң жөнүндө да жаз десем эле, макул болбойт.

— Өзүм жөнүндө эмнени жазмак элем? — дейт.

Кыш өтүп, жаз да келди, бирок айылдын жашоочулары Мефодий тууралуу мурун билгенинен ашык эч нерсе биле алышкан жок.

Бир жекшембиде Ондрачик Мефодий менен бакта турган. Алардын алдында жарыбаган чөп, бадал өскөн дөбөчөсү бар саз бар эле.

— Уксаңыз кожоюн, — деди Мефодий сазды колу менен көрсөтүп, — бул саз сиздин бүт чарбаныздын көркүн бузуп жатат. Сиз бул жерди өкмөттөн сатып алууңуз керек.

— Менби? Эмнеге? Муну эмне кылмак элем?

Анын эстүү кызматчысы ушундай сунуш кыла алаарына дыйкан таң калды.

— Эмне кылмак элем дейсизби? Дөбөчөнү түрт-түрсө болот: андан жакшы кыштар жасалат, а калган топуракты саздын үстүнө төгөбүз.

— Кыштын мага кереги жок. Талааларым жетишээрлик эле, бул сормо саздын кереги эмне?

— Билесизби?, — деп оюн бербеди Мефодий, — сиз бул жерди өзүңүздүн атыңызга жаздырып сатып аласыз, а мен болсо аны кайра сизден сатып алам. Мага бул жакта, силердин жериңерде жашоо жагат. Менин эки жүз гульденим (Голландиянын күмүш теңгеси) бар, эки жылдын ичинде акырындык менен үй салып, силердин коңшуңар болуп калам.

Дыйкан Мефодийди шылдыңдап күлдү, бирок анын айткандары тамаша эмес болчу. Саз менен дөбөчөнү сатып алганча, Мефодий кожоюндун жанын койгон жок. Кийин Ондрачик бул жерди өзүнүн кызматчысына сатты.

Иш күчөгөнчө, Мефодий өзүнүн жеринде үч, кийинчерээк эки саттан иштеп турууга макулдашышты. Себүү бүткөн соң, Мефодий кожоюнуна кайрылды:

— Билесизби? Эми биз үч же эки жума бошураак болобуз. Мындай: эгерде сиз мага жардам бергенге Андрей койчуңузду жиберсеңиз, мен сизге үч ай акысыз иштеп берем. Макулсузбу?

— Мен го макулмун — деп жооп берди кожоюн, — керек болсо сенин эмне кылгың келип жатканын көрсөм, мен сага өзүм да жардамдам.

Эки жүз гүлдениң болгондон кийин, бир жерден жакшыраак эле үй сатып албайсыңбы.

— Албетте, бирок ал жөн гана үй болуп калат, мен болсо чыныгы үйүм болсо дейм, — деп күлдү Мефодий. — Көрөсүңөр: мен үмүт кылып жүргөн Кудай жардам берет.

Кожоюн макул болду, Мефодий өз ишине киришти. Ондрачиктин кызматчысы ойлоп тапкан укмуштуу нерсе кандай болду экен дешип, кошуналары байкамак болушту. Ишке Мефодий жалдаган Подгайский жана анын энеси, Андрей чыгышты. Дорка да кичине жардам берди. Жада калса, Ондрачик да келип, дөбөчөнү казышып, сазга төгүштү. Баары чогуу дөбөчөдөн топурак алып чыгышып, жерди түздөштү, ал турмак, аны жолдон бийик кылып коюшту.

Мектептин багынан Мефодий көчөт сатып алып, аларды үч катар кылып олтургузуп койду. Жай келгенде, көчөттөр жашылданып, кооз бакчага айланды.

Анан кыш коюуга киришишти, оруп-жыюу убагы келгенде, Подгайскийлер эле калышты, кийинчерээк алар да түшүм жыйноого кетишти.

— Ондрачиктин кызматчысы бизге ушундай жакшы акы берет, — деп ким ойлоптур? — деди Подгайскийдин аялы Мефодийге батасын берип. — Аны бизге Кудай Өзү жибериптир.

Мартын такыр ичпей калды. Мурдагы жашоосуна абдан өкүнүп, өткөргөн жаман кылыктары үчүн Кудайдан кечирим сурады.

2-бап

Жайдын ажайып сонун күнү эле. Элдер талаага түшүмдү караганы бара жатышты. Алардын артынан Петрач дагы жөнөдү.

Ал сюртугун (эркектер кийүүчү арты тилик, этектүү кийимдин бир түрү) кие баштаганда, бөлмөгө Мефодий кирди. Бул сый конок эле, себеби Петрач кызматчынын кылган жакшылыгын жакшы түшүнчү. Ал Самкону жазууга, тамгаларды кошуп окууга үйрөткөн.

Петрач намыскөй адам болгондуктан, баласынын окубай калганына өкүнчү. Ошондуктан Мефодийдин келиши аны кубандырды. Конок уулуна келгенин Петрач билди, бирок ал өзү да аны менен сүйлөшүүнү каалап жүргөн. Ал ага орун берип, өзү анын жанына олтурду.

— Самко азыр келет. Ал кичине сейилдеп келүүгө чыккан, бирок сен өзүң билесиң го, ал үйгө жеткиче канча убакыт керек экенин.

— Бул деле жакшы, — деп жылмайды Мефодий.
— Мен сизди кезиктиргеним жана уулуңуздун азырынча жок болгону мен үчүн жакшы болду, кошуна. Мен сизге көптөн бери бир зарыл нерсе айтайын деген элем.

Петрач таң калды: Мефодий ага эмне айтат болду экен?

— Сиз жалгыз уулуңуздун келечеги эмне болоорун ойлодуңуз беле?

— Кайырчы болот! — деп кесе сүйлөдү. Менин эмне күнөөм бар бул жерде? Өз үлүшүн ал, албетте, алат, бирок аны менен эмне кылат? Андан эч качан дыйкан чыкпайт...

— Ошону мен да ойлодум. Бая күнчөрөөк күйөө балаңызды үйгө алганы жатканыңызды уктум. Ата-энесинин көзүнүн тирүүсүндө Самко жаман жашабайт. А бирок силердин көзүңөр өткөндө, ага эмне болот? Ар кимдин көзүн карап калат, бирок ал силердин жалгыз, тун уулуңар да?

— Сен муну мага эмнеге айтып жатасың? — деди да Петрач башын жерге салды.

— Мен анын келечегин эстесем, каңырыгым түтөйт... Ал бул дүйнөгө эмнеге жаралды экен?

— Бул анын каалоосунан эмес, — деп жиберди ошол замат жигит.

— Сиз дагы, кымбаттуу кошуна, ата катары муну айтпашыңыз керек. Теңир сиздин уулуңузга жашоо берген соң, анын келечеги үчүн кам көрөт жана сиз да жардам берүүгө милдеттүүсүз.

— Сага айтканга оңой, сенин дениң сак, бирок аны кантиш керек?

— Эгерде сиз уулуңуз үчүн бир нерсе кылгыңыз келсе, мен сизге кеңеш бере алам.

— Келбегенде анан! — деп карыя Мефодийди колунан кармай калды.

— Силер чоң көчөдө турасыңар, болуш мекемесинен чыккан эл бул көчө менен өтөт. Үйүнөрдүн жанына бир орун салып, дүкөн ачып бергиле, ал

сало, ун жана башка ушу сыяктууларды сатып олтура берет. Сиз шаарга көп барасыз го, ал жактан ага керектүү нерселерди алып келип турасыз. Жүз-эки жүз гильден коротуу менен, балаңардын келечегине кам көрүп койгон болосуңар. Силердин көзүңөр тирүү кезинде, ал силердин эсебиңерден нан жейт жана силер ага кам көрөсүңөр. Кийин ал бойго жеткенде, үйлөнө да алат. Ага жакшы кыздардын бири жөн эле тиет.

Кудайдын жардамы менен мен Самкого окуганды үйрөттүм, — деп улантты Мефодий, Петрач болсо башын ийкеп коюп эле, ага таң калып карап отурду.

— Мен ал жөнүндө Давид карыя менен сүйлөштүм, ал ага арифметиканы жана соода кылууну үйрөтүүгө макул болду. Сиз билесиз го, соода жагынан еврейге эч ким тең келе албайт. Ушул мен айткандын баарын аялыңыз менен кеңешип чечип көргүлө, а мен болсо уулуңуз менен токойду аралап келейин.

Петрач бурулуп карагыча эле, бөлмөдө жалгыз калды. Терезени караса, Мефодий Самко менен кызуу сүйлөшүп кетип бара жаткан экен.

— Эмнелердин баарын эле айтып салды? — деп ойлонду карыя. — Ой жүгүртүүсү кандай? Китеп бул жакта эле калат! Ойлонуп көрсөң! Сазды кургаткандай эле укмуштуу нерсе... Мефодий дүйнө жүзүн кыдырып, көптү көргөн неме болуш керек деп, Самко туура айткан экен. Ал туура айтат.

Менин азаматымдан адам чыкса, мен өзүм да абдан кубанат элем.

Петрач жаңы эле талаага түшүмдү көргөнү камданып жаткан аялын чакырды. Бүгүнчө алар бул ишти таштап, уулу жөнүндөгү маселени чечмей болушту. Анын сүйүктүү баласынан бир нерсе чыгаарын укканда, энеси кубанычынан жашара түшкөндөй болду.

Бул экөө үйдө сүйлөшүп жатышканда, жакын жердеги эмендүү токойдо балдар тегеректешип олтурушту. Мефодий аларга аңгемелерди айтып берип жатты.

Кыштактагы балдардын баары Ондрачиктин кызматчысын жакшы билишчү, себеби балдар ким жакшы мамиле кылса, ошого жакындашат эмеспи. Мефодий дагы балдарды чындыгында эле жакшы көрчү. Дөбөнүн ары жагына балдар сууга түшүшсүн деп, өзү тараптагы арыктын ичине кенен чуңкур казып берген, балык кармаганга ыңгайлуу болсун деп, жээгине топурак үймөлөп койгон. Жайытта кой кайтарган балдарга да кыйын учурларда жардам берип турчу. Жазында кечкисин бош боло калганда, тал чыбыктардан оюнчук ышкырыктарды, бузинден суу чачкычтарды жана жаңгактан шалдыратмаларды жасачу. Дайыма анын чөнтөгү ушундай оюнчуктарга толуп жүрчү жана ал аларды балдарга белек кылчу.

Ошондуктан балдар анын артынан чуркап, кайда болбосун, айылдабы же талаадабы: «Мефодий

байке! Мефодий байке!» — деп кыйкырып жүрүшчү.

Кожоюндун аялы Мефодийге кечкисин талаада жүргөндө же деп салып берген сыр менен нанды көбүнчө анын кичинекей достору талап жеп коюшчу.

Бирок балдар үчүн бардыгынан кубанычтуусу бүгүнкүдөй болуп, Мефодийдин жанына олтуруп алып, анын айтып бергендерин угуу эле.

Бул дүйнөдө эч ким Мефодий байкедей айтып бере албайт, — дешчү балдар.

Азыр да койлор менен уйлар жайытта оттоп жүрүштү, балдар болсо тынчтанып олтуруп алышып, анын аңгемесин күтүп жатышты.

Бир бала өлгөн чабалекейди таап алып, колунда кармап отурган.

— Чабалекей? — деди Мефодий чымчыкты карап, анан ал балдарга эмне айтып берсем деп ойлонуп калды. — Каалайсыңарбы, мен силерге чабалекейлер жөнүндө айтып берейин?

— Ооба, ооба, чабалекейлер жөнүндө! Чабалекейлер жөнүндө, Мефодий байке!

— Анда уккула. Чабалекейлер биз жакка кандайча келишкенин айтайын. Рождестводо бактар жашылданып, мөмөлөр байлаган жана биз көрбөгөн сонун гүлдөр өскөн, бирок үрөйдү учура турган көп жыландары бар алыскы Африка деп аталган өлкөдө биздин чабалекейлер чогулуш өткөрүштү.

Бул укмуштуу чогулуш эле. Эртең менен эрте

чабалекейлер таза сууга шапшынып жуунушуп, канаттарын каккылап, оңдонушуп, ар бири жасанган бийкечтерге окшоп калышты: алардын кара чачтары жылма таралып, кичинекей кара денелери баркыт өңдөнүп, көздөрү жаандан кийинки карагаттай мөлтүрөп, төштөрүнө кара буурул чыптама, колдоруна апапак мээлей кийип алышкан, ал эми узун этектүү көйнөктөрү болсо, ак сарайдагы айымдардыкындай эле.

Африкага чабалекейлер ар тараптан миңдеп, жүздөп учуп келишти. Бардыгы чогулганда ыр жана сыйынуу менен чогулушту башташты. Силер таң калып жатасыңарбы? Чымчыктардын сыйынганына ишенесиңерби? Кантип ишенүүгө болбосун? Алар дагы адамдардай эле кубанышат, кайгырышат жана Жаратуучунун жардамына муктаж болушат. Мен аларды ырдоо аркылуу Кудайга сыйынышчу деп ойлойм.

Ошентип, алар сыйынуудан башташты. Анан бары унчукпай калышты да, аларга Африканы таштап, өз мекенине кайтуу маалы келгени кулактандырылды. Эми кайсы күнү, кайсы саатта учушаарын, саякат убагында өздөрүн алып жүрүү эрежелерин так аныктап алуулары керек эле.

Чабалекейлер өздөрүнүн арасынан башкы кеңешчини бир добуштан шайлашты.

— Эртең эртең менен саарда жылда учуп кетүүчү жердин алдына, чогула турган жерге келүүңөр керек. Ким кечиксе, Африкада калат. Ал жактан

биз чоң сууга — деңизге жеткенче, ажайып кооз жерлердин үстү менен учабыз.

Эсиңерде болсун, баарыбыз чогуу учуубуз зарыл, себеби артта калгандары жырткыч куштарга жем болушат. Жырткычтар чоң топту көргөндө коркушат, ал эми жалгыз чымчыкты токтоосуз тытып жеп коюшат.

Биз кургактыктын үстүндө учуп баратканда тез—тезден көпкө дейре эс алып туруубуз керек. Дагы бир нерсе: эгерде чымын — чиркейлер көп кезиксе, ашыра жебегиле, болбосо учууга оор болуп калат.

Деңиздин жээгинен дагы чогулуш өткөрөбүз да, өзүбүздү толугу менен Жараткандын колуна тапшырабыз: алдыдагы жол коркунучтуу. Силер суудан башка эч нерсе көрбөйсүңөр. Суу, суу жана башка эч нерсе. Эс ала турган бир да жер болбойт, жардам жана күч бир гана Кудайдан болот. Ошондуктан деңиз аркылуу Кудайдын айткандарын толук аткарган жана сыйынган чабалекейлер гана өтө алышат. Демек, сыйыналы. Жолду сыйынуу менен баштайлы да, сыйынуу менен уланталы.

Бардыгы сыйынуу ырын ырдашты жана чогулуш аяктады.

Эртеси күнү кооз чоң суунун жээги кап кара болуп калды. Алгач бул жакка жүз, анан миң, беш миң, он миң, жүз миң жана акыры сан жеткис чабалекейлер учуп келишти.

Бул канаттуулардын ар бир тобун улгайып кал-

ган, сакалдуу чабалекейлер тартипке келтирип турушту: алар топтун башчылары болуп дайындалышкан эле. Кээ бир башчы чабалекейлер чаң жукпагандай апаппак жана таптаза болчу. Алар баарын сыйынууга жана бардыгынын сүйүктүү Атасы болгон Кудайга тил алчаак болууга чакырышты.

Ар бир топто жаш балдардай шоктонушкан жаш чабалекейлер көп болчу. Алар канаттарын ченеп, жакшы учар — учпасын сынап жатышты. Алар үчүн деңиз аркылуу учуп өтүү оңойдой сезилди. Бири-бири менен таанышып, өз ара тамашага чалып мушташа башташты.

— Токтоткула мушташыңарды! — деп тыйып жатты улгайган башчы чабалекей.

— Тумшугуңарды, тырмактарыңарды сынап, мушташып кереги жок: силерди Кудай Өзү сактайт. Силердин ишиңер — сыйынуу, ишенүү жана учуу. Эгерде силер ар бир жырткыч куш менен согуша берсеңер, эч качан көздөгөн максатыңарга жете албайсыңар.

Башка жаш чабалекейлер өз иштери менен алек болушту. Алар кичинекей же жеңил ойлуу кыздардай болушуп, кимдин көйнөгү кандай, кимдин чачы жакшы таралган, кимдин көйнөгүнүн этеги узунураак дешип, тынбай шарактап жатышты.

Акылман чабалекей алардын жанына да келди:

— Кудай жөнүндө, алдыдагы алыскы сапар жөнүндө ойлонгула. Сулуулугуңар силерди өлүмдөн

сактап калбайт. Эгерде деңизде бир кырсык болсо, сулуулугуңар менен кошо өлөсүңөр.

Картаң чабалекейлер жаштарды чогултуп, айрыкча, мушташып, жүндөрү жулунуп, саксайып калгандарды тартипке келтиришти. Андан соң баары сыйынышты да, миңдеген сансыз кичинекей жүрөктөрдөн:

— Кош Африка! Жакшы кал! Кош! — деген үндөр чыгып жатты.

Сан жетпеген канаттуулардан күндүн көзү көрүнбөй калды. Элдер иштерин таштап, аларды карап:

— Чабалекейлер үйлөрүнө кайтып жатышат, — дешти. Ооба, бул жакшы жол эле. Астыда укмуштуу кооз токойлор, айылдар чалкып жатты. Башчылардын көрсөтмөсү боюнча саякатчылар бат— бат жана көпкө чейин дем алып турушту. Ошондуктан бир дагы чабалекей чарчаганын сезген жок.

Акыры алыстан деңиз көрүндү.

— Токтогула! — деген буйрук угулду.

Көптөрү токтобой эле сапарын уланткылары келди эле, бирок башчылары буга жол беришпеди: канаттары эс алып, сыйынуу менен бекемделип алууга муктаж эле.

Башчылар өздөрүнүн топторун карап, сураштырып жатышты. Кимде кичинекей жарат же сынган канат, же кандайдыр бир оору болсо, сөзсүз айтышы керек эле. Калгандары болсо, алардын айыгуусун күтүшмөк.

Айрымдары өзүлөрүнүн оорулары жөнүндө айтышты, а кээ бирөөлөр болсо анча — мынчага көңүл бурушпай, айтпай коюшту, жолдон ошол анча — мынча да жамандык менен бүтөөрүн ойлошподо. Айрым чабалекейлер дагы бир нерсеге тил алышпады: тегерегиндеги чымын — чиркейлерди көргөндө, алар өзүлөрүн тыя алышпай, биринин артынан бирин сугунуп жатышты. Акылман чабалекейлердин өзүнүн каалоолорун жана өзүн кармагандар гана деңизден өтө алышат деген эскертүүлөрү да жардам бербеди: сөздөр бир кулактарынан кирип, экинчисинен чыгып кетип жатты. Деңиздин жээгинде эс алган күндөрдүн ичинде тил албаган чабалекейлер семирп, жалкоо болушуп, отурган жеринде үргүлөп кетип, уктабагандары чымын — чиркейлерди аңдып жатышты. Сыйынуу чогулуштарында да алар укташты, ал тургай, бардыгы ырдап жатканда да, алардын үндөрү угулган жок. Сыйынып жана ырдаган күндө да, алардын сыйынуусу чымын — чиркейлерге гана байланыштуу болчу.

— Ошентип, Жаратуучунун атынан, алга карай! — деген үн топтун ичинде жаңырды. Миңдеген үн дагы кыйкырышты:

— Кош, Африка, Кудай сени сактасын! Кош! Биз деңиздин ары жагындагы үйгө учуп бара жатабыз!

— Жа-а-та-а-быз! — деп жаңырды.

Суунун жээгиндеги чогулушта деңизден учуп

өтүүнү оңой деп эсептеген акылсыздар тез эле деңиздин абдан чоң экенине көздөрү жетти. Алар көпкө учушту жана учу-кыйрына жетпеген суудан башка эч нерсе көрүнбөдү.

Буттары жана канаттары чарчап, баштары шылкыйып, көздөрү ушунчалык ач көздүк менен коно турган жер издеди, бирок башчылар:

— Учуу керек, учуу керек! — деп гана кыйкырып жатты. Кокустатып алган жерлерин жана уйпаланып калган канаттарын жашырып койгон чабалекейлер биринин артынан бири терең сууга кулап жатышты. Дени сак чабалекей сууга түшүп калса, суунун үстүндө бир аз калкып туруп, анан кайра көтөрүлүп, жаңы күч менен учуп кетип жатты. Алсыздар болсо бырп эткенге күчтөрү жетпей, чөгүп кетишти. Чымын-чиркейди көп жеп алгандары улам-улам артта кала башташты. Алдан-күчтөн тайышты.

— Токтогула! Токтогула! — деп жалбарып, кыйкырышты. Бирок эч пайда болбоду. Башчылар бир гана:

— Учуу керек, учуу керек! — деп жооп беришти.

Мындан башка жол жок эле, себеби Кудай ар бир акылы бар чымчыкка деңизден учуп өтүүгө жете турган күч берген. Мүнөт сайын алардын күчү азая бергендиктен, токтоп, тигилерди күтүүгө чамалары келбеди.

Байкуш, тил албаган жандыктар! Тигил жакта, жээкте денелеринин кумарларына туруштук бере

алышпагандыктан, алар үчүн учуу абдан оор болду. Ал гана эмес, деңизге чөгүп кетип да жатышты.

Анысы аз келгенсип, чагылган чартылдап, жаан төгүп, бороон башталды. Чабалекейлер жүздөп сууга кулап жатышты. Жеңилирээк, күчтүүрөөктөрү аман калышты, ал эми алсыздары өлүмгө дуушар болушту. Тил албастыктын натыйжасында алар деңиздин түбүндө өлүм табышты. Эми алар өз мекенин да көрө албай калышты.

Чабалекейлер алдан тайып бара жатып, алыстан кемени көрүштү, анан бардыгы ошол тарапка бет алышты.

О, кандай кубаныч болду! Матростор чынында, мындай конокторго ыраазы болушкан жок, бирок кемедеги жүргүнчүлөр чымчыктардын жагымдуу чыртылдаганына абдан кубанычта болушту жана чабалекейлер аркылуу ата мекенине салам айттырып жатышты.

Реяга бардыгы батпагандыктан, алар кезектешип эс алышты.

Бир маалда чагылган дагы чартылдап, чабалекейлер үмүттөрүн үзө башташты.

— Жок, биз аман калабыз! — деп кыйкырышты акылман башчылар. — Ишенгиле жана сыйынгыла: Теңир бизге күч берет!

Бир убакта алдыдагы чабалекейлердин:

— Жер! Жер! — деп кыйкырган үндөрү угулду.

Чымчыктардын бардык тобу кубанычтын куча-

гына бөлөнүштү. Чымчыктар акыркы күчтөрүн топтоп учуп бара жатышты. Асмандан келе турган жардамга акыркы мүнөткө чейин ишенгендер гана жээкке жетишти. Ал эми үмүтүн үзгөндөр Европанын жээгине келгенде да өлүмгө дуушар болушту.

Бир аз эс алышып өздөрүнө келгенде, алар кайра чогулушту. Алар чогулушту сыйынуудан жана көрсөткөн жардамы үчүн Жаратканды мактоо ырларынан башташты. Ушуга чейин алар чогуу учуп келишти, эми ажырашуу маалы да келди. Ар бир чабалекей өзүнүн туулган жерине багыт алуусу керек эле.

Бул топто Англиянын, Франциянын, Германиянын, Россиянын, Австриянын, Венгриянын жана башка өлкөлөрдүн чабалекейлери бар болчу. Адегенде өлкөлөр боюнча, анан областтар боюнча, акырында шаарлар жана айылдар боюнча бөлүнүштү.

Ажырашуунун алдында чабалекейлер башчыларына ыраазычылык билдиришти да, кош айтышып, өз-өз жактарына учуп кетишти. Учуп бара жатышып, биринен сала бири:

- Силер кайда!
- Биз Петербургга!
- Биз болсо Москвага!
- А силер кайда учасыңар?
- Римге!
- Вологдага!
- Парижге!

— Кудай менен болгула! Жолуңар шыдыр болсун! Учкула! — деп кыйкырып жатышты.

Чабалекейлер Африкадан деңиз аркылуу ар бири өз өлкөсүнө, өз айылына, өзүнүн уясына ушинтип келишкен. Алар биздин айылга, биздин чатырдын астына да кубаныч менен учуп келишти, биз дагы аларды кубаныч менен тосуп алып:

— Эх, чабалекейлер учуп келишти! Демек, жакында жай келет экен, — дейбиз.

— Мына ушинтип, балдар, чабалекейлер үйлөрүнө кайтып келишти, — деп бүтүрдү Мефодий. — Силер да ушинтип үйүңөргө кайтасыңарбы? Же силер биз үйүбүздөбүз жана бул жакта түбөлүк калабыз деп ойлоп жатасыңарбы?

— О, жок, — дешти улуурак балдар, — биз баарыбыз өлүшүбүз керек да!

— Анан эмне болот?

— Анан мүрзөгө! — дешти айрымдары.

— Асманга! — дешти дагы бирөөлөрү.

— Ооба, асманга, өзүбүздүн мекенибизге. Бирок кандай деп ойлойсуңар: силер сөзсүз түрдө асманга барасыңарбы? Бул үчүн чабалекейлер эмне кылышты?

— Алар сыйынышты, Кудайдын эркин аткарышты.

— Чымын — чиркейди көп жешкен жок, — деди бир кичинекей бала.

— Демек, карагыла: эгерде ким өзүнүн асмандагы мекенине баргысы келсе, ал каалаганын жаса-

бастан, Кудайдын эркин аткарып, Кудай тыюу салган нерсени кылбашы керек. Биз өзүбүзгө кызмат кылуу үчүн эмес, Кудайга кызмат кылуу үчүн жашап жатабыз да. Кана, Жакшы Кабардан мен үйрөткөн аятты айткылачы!

— «Анткени Адам Уулу Өзүнө кызмат кылдыруу үчүн келген эмес, бирок Өзү кызмат кылуу үчүн жана Өзүнүн жанын берип, көп адамдарды куткаруу үчүн келген» (Матф. 20:28) жана «Анткени Адам Уулу жоголгонду издөө жана куткаруу үчүн келди» (Лук. 19:10).

— Адам Уулу деген ким экенин билесиңерби? — деп сурады Мефодий.

— Ооба, Ал Теңир Ыйса! — деп кыйкырышты балдар.

— Ал кимди куткарыш үчүн келди?

— Бизди!

— Ооба, бизди! Сени, мени, сенин жакындарыңды, биздин душмандарыбызды, бүткүл адамзатты. Ал жерге, мен айтып өткөндөй, биздин күнөөлөрүбүз үчүн айкаш жыгачта өлүү үчүн келди. Кимде ким өз жашоосунда Ыйса Христосту ээрчип, Куткаруучунун айтканын аткарууга аракет кылса, анда ал куткарылууга ээ болот жана күнөөлөрү үчүн кийин кыйналбайт. Бул эң зор кубаныч. Ар бир ишенген адам асманга, мекенине, өз уясына умтулат. Эми баргыла: малыңар кача баштады. Чабалекейлер алыскы өлкөдөн өз мекенине кандай келгенин унутпай жүргүлө. Өзүңөрдү

карагыла жана чабалекейлердин арасынан акылдуулары гана бул алыс жолду басып өткөнүн жакшылап эсиңерге түйүп алгыла. Алдыдагы учууга жеңил ойлуулук менен карагандар же такыр эле ойлобогондор деңизге чөгүп кетишет.

Балдар биринин артынан бири жайыттагы малдарына чуркап кетишти, а Мефодий менен Самко терең ойго батып, олтуруп калышты.

— Уксаң, Мефодий, — деди бир убакта Самко, — чабалекейлер жөнүндө айтып бергениң абдан сонун окуя экен! Эгерде бул көрүнүш биздин да үйүбүзгө кайтышыбызды сүрөттөсө, анда биз, Градоводо жашагандар туура эмес жолдо жүргөн турбайбызбы.

— Сен ошондой деп ойлойсуңбу? А эмне үчүн? — деп Мефодий кубанганынан жылмайып жиберди.

— Себеби чабалекейлер баарын Кудайга сыйынуудан башташыптыр, биз болсо өзүбүздүн «Африкада» түбөлүк кала тургандай болуп жашайбыз. Биз эч нерсени сыйынуу менен баштап, сыйынуу менен бүтүрбөйбүз. Сыйынуу биздин иштерибизге туура да келбейт: таптакыр эле башкача жашайбыз.

— Буга эмне себеп? Эмне, Теңир бизге кичинекей чымчыктарга караганда, азыраак ырайым көрсөтөбү? Ал биздин баалообузга татыктуу эмеспи? Биздин жакшы иштерибизге жардам бере албайбы?

— Биз Ал жөнүндө ойлонбойбуз. Момолой чычканга окшоп, караңгыда адашып жүрөбүз, жарыкты эстеп да койбойбуз.

— Билесиңби, Самко? Чабалекейлер ата мекенине учаардын алдында, чогулуп сыйынуу уюштурушкан. Бул Градоводогоулардын чогулуп алышып, Кудайга өз жашоолорун тапшырып, түбөлүк куткарылууга, «деңиз аркылуу жээкке» күч сурашын күтүүгө мен каршы эмесмин, бирок менимче, азыр эрте. Бирок айтчы: эгерде муну бүт айыл баштабаса да, биз, мисалы, сен жана мен ушул жерден, азыр баштасак болбойбу?

— Ушул жерден? Азырбы? Чиркөөдө сыйыныш керек го.

— Биз азыр чиркөөдөбүз. Адамдардын колу менен эмес, Кудай Өзү жасаган чиркөөдөбүз. Кудай бүт жерде жана бүткүл дүйнө Анын укмуштуу чиркөөсү болуп эсептелет. Сен ушул жөнүндө ойлондуң беле?...

— Ооба, бул чын, бирок мен азыр сыйына албайм! Эмне жөнүндө жана кантип сыйынышты мен билбейм!

— Уялсаң боло! Кудайга эмне айтышты билбейсиңби? Үйдөн сен ата-энең менен сүйлөшөсүңбү? Аларга айтаар сөзүң да бар. Эгерде сен алар менен бир-эки эле күн сүйлөшпөй калсаң, зериге баштайсың. Анан кантип эле Асмандагы Атаңа айтаар сөзүң, ойлоруң жок болсун? Айланаңа көз жүгүртчү! Өзүңдү тереңирээк карачы! Сенде болгон

жакшы нерселериңдин баарын сага Ал берген. Сени оңдоо, тазалоо, бардык жаман, кир, ыпылас нерселериңден арылтуу кимдин колунан келет? Деңиз аркылуу ата мекениңе учуп жетүү үчүн эмнең жетишпейт? Сага бул үчүн ким күч бере алат? Кудай-дайыма Кудай жана бардык жерде Кудай, баарыбыздын Асмандагы Атабыз. Анан сен Ага эмне жөнүндө айтышты билбейсиң. Сыйынганды кантип билбейсиң? Асманга бара турган жолго көрсөтмөнүн кереги жокпу? Кудайга жага турган таза, кубанычтуу, жакшы жашоого күч алгың келбейби? Сен өзүңдүн ички жаныңдын кир экенин сезбейсиңби? Ошого өкүнүп тобо кылып, кечирим алгың келбейби!

Самко унчукпады. Көздөрүн ирмебей, терең ойго чөмүлүп олтурду: анын башында күрөш жүрүп жатты...

Достор токойдон кыйла эле кеч кайтышты. Ойго чөмүлгөн Самко ата-энесинин кандай өзгөрүп калганын байкаган жок: энесинин кубанычы койнуна батпай, атасы болсо өзгөчө мээримдүү болуп калыптыр. Ал үйүнүн астындагы тепкичте чөптүн үстүндөгү уясына кирип-чыгып жаткан чабалекейлерди карап олтурду. Анын кулагына: «Чабалекейлер үйлөрүнө кайтып келишти!» деген үн жаңырып турду.

— Эх! — деп үшкүрүндү ал, — жыл сайын ушундай болчу, бирок Теңир мага ар бир чымчык аркылуу эскертүү жиберип жатканын түшүнбөй

жүрүптүрмүн. Асмандагы Атамдын үйүндөгү өз уяма кайтышым керектигин жана бул жолго жакшылап даярдануунун зарылдыгын Теңир мага эскертип жаткан турбайбы!

— Адамдын Кудайга алып бара турган жолу узак жана элдер аны өтө чаташтырып салышкан! — деген Мефодий токойдон коштошуп жатып. — Баарыдан мурда жол көрсөтө турган Кудайдын картасы болуу керек. Карта-бул Кудайдын Сөзү, Ыйса Христостун окутуусу. Ушул картаны изилде! Ар бир сөздү, ар бир ойду изилде жана ушул багыт менен жүр жана башкаларды да чакырып, кошо ала жүр!

Самко Мефодийдин бул сөздөрүн эстеп, ойлонду: «Бул туура: биздин жашоодо туура жолго ушинтип гана чыга алабыз; бирок кептин баары менин эч нерсе билбей, тамгаларды араң терип окуганымда болуп жатпайбы. Адегенде Кудайдын картасын мен өзүм изилдейм, анан жакшы түшүнө баштаганда, башкаларга да түшүндүрөм».

3-бап

Еврей карыя өзүнүн кепесинин жанындагы чоң жаңгактын түбүндө кан-сөлү кеткен арык манжалары менен итине каткан нандарды майдалап олтурду. Байкуш абышка жалгыз бой эле. Анын

бул жарык дүйнөдө бир да жакын адамы, бир да кымбат нерсеси жок болчу.

Чынында анын кепеси, кичинекей огороду, жаңгагы жана анын түбүндө олтургучу бар эле, бирок булар да ал үчүн кымбат эмес эле. Давиддин өз мекени алыста болчу, бул жакка келгин катары келгендиктен, өз тилинде эч ким менен сүйлөшө алчу эмес. Ал ушул жерде карыды, бирок өгөй боюнча калды.

Кайсы жерде өмүр сүрүү ага баары бир болчу. Кыштакта аны кармай турган деле эч нерсе жок эле. Эл ага, ал элге көнүп кетти, бирок алардын ортосунда ысык сүйүү болгон жок. Анан кантсин: ал еврей да! Кышында анын ооруп жатканын кошуналары билишкен, бирок ага эч кимиси басып барып койгон жок: еврей менен кимдин иши болуптур? Бир гана Мефодий кирип-чыгып турар эле, анан калса, ал дагы келгин. Ал дайыма оорулууга көз салып турчу. Дагы да болсо ал анын жанында, кары еврейди эч калтыргысы жок. Мунусуна Давид карыя өтө ыраазы.

Давид менен бир кызыктай окуя болду. Еврей карыя өлүм алдында жатып, менин жүрөгүм адамдар үчүн өлдү деп ойлогон. Бирок ал жандана баштады. Аны таптакыр чоочун бала, болгондо да христиан жигит жылытты.

Башында Давид карыя чыныгы еврей катары христиандардан көп жамандык көргөндүктөн, капыстан чыга калган жарыктын нурундай болуп,

жанында турган келгиндин өзгөчө мамилесине шектүү карачу.

Башка кошуналар Ондрачиктин кызматчысы менен өзүлөрүнүн ортосундагы айырмачылыкты байкашчу эмес, бирок еврей карыя баамчыл болчу. Ал муну небак эле, качан Мефодий биринчи жолу эч ким сүйбөгөн, ал турмак, эң жакын адамдары да таштап кеткен Давид карыяга кудуктан суу алып келип берип, анын жаман кепесинде аны менен өтө сүйгөн жакын адамындай сүйлөшүп отурганда эле, бул жигиттин өзгөчө экенин байкаган.

Еврей карыя бир нерседен гана: башка жигиттердей анын ээн баштык кылык-жоруктары жокпу деп коркчу. Бирок андай болгон жок, Мефодийдин жүрүш-турушу эч кемтиксиз, мактоого татырлык эле. Ал ичимдик иччү эмес; Кудайдын осуяттарын аткарып гана жашачу. Бул жаш христиан адамдардын баарын чындап сүйөөрүн еврей карыя билчү. Ал Мефодийге жашыруун көз салып, анын жардамы тийбеген бир да кошунасы жок экенине көзү жетти.

— Кышында, — деп айтып берип жатты кароолчу, — аркама отун артынып алып, токойдон кайтып келе жатсам, Мефодий Ондрачиктин ат арабасы менен кубалап жетип, арабадан дароо секирип түштү да, мени өзүнүн ордуна отургузуп, ал эми өзү арабанын жанында үйүнө чейин жөө келди.

Ал эми жазында, Ондрачиктин жерин айдап

жатканда, элдин баары ачуу тилинен корккон, улгайып калган Глинарка деген тажаал жесирдин жерин Мефодий кошо айдап берген болчу. Буга чейин ал аял эч кимден жакшылык көргөн эмес эле. Бул айылга башка жактан келген жигит ага биринчилерден болуп жардам көрсөттү.

Албетте, мунун баары майда-барат нерселер болчу, бирок ал жөнөкөй кызматчы гана болсо, башка эмне кыла алмак эле? Дегеле ал кимге кыйын болуп жатканын байкап калса эле, колунан келишинче сүйүү менен жардам берчү. Бир сөз менен айтканда, ал колунан келгенинин баарын жасаар эле.

Еврей карыя баланын кандай кызматчы экенин байкап жүрчү. Мефодий бул жерде көпкө болду, Ондрачиктин күйөө балдары эч качан чарбасына ушул кызматчыдай көңүл бурушчу эмес, мунун баарын Давид карыя көрүп турду. Үйдөбү, короодобу, бир нерсени оңдош керек экенин көрүп калса, ал дароо кожоюнун ошону бүтүрүшүн талап кыла турган. Библияда айтылган Ибраимдин кулу да, өзүнүн мырзасына ушул акылсыз кишиге кызмат кылган кызматчыдай кызмат кыла алган эмес.

Давид Ондрачикти акылсыз деп эсептөөчү. Еврей карыя анын иштеринин оңунан чыкпаганын көрчү, бирок ага жардам берүүнү ойлоп да койчу эмес. Анын үстүнө, ишеними башка адам менен анын кандай иши болмок эле? Ал еврей тиги киши ага кандай мамиле жасаса, ага да ошондой мамиле кылчу.

Мефодий андай эмес эле. Кызматчысы кожоюнунан акылдуурак экенин еврей билчү, бирок Давид бир да жолу жигиттин Ондрачик жөнүндө жаман айтканын уккан эмес, тескерисинче ал аны сыйлачу жана сүйчү.

Адамгерчилик жагынан да жигит таза жан болчу. Ал болсо жаш жигит, ал эми Ондрачиктин бир кызы, Петрачтын эки кызы бар эле. Жалпы кудук еврейдин терезесинин так түбүндө болчу. Абышка үч кыздын сууга келгенин жана жигиттин аларга суу алып берип жатканын көп көрөөр эле. Кыздар аны карап жылмайышса, ал дагы агасы катары аларга жылмайып койчу. Еврей карыя эркисизден аны Египеттеги Иосиф менен салыштыра турган. Петрачтын кыздары ээн баш кыздар эле, бирок Мефодийдин аркасы менен алар өзүлөрүн кармап калышты, айрыкча, ал Самкого бара баштагандан тартып.

Ушунун баары Давидди жигитке көбүрөөк тарта баштады, өткөн жумада Мефодийдин ага келгенине еврей карыя аябай сүйүндү: ал өзүн Мефодийдин алдында милдеттүү сезип, жаш жигитке болгон сүйүү сезимин бир нерсе менен көргөзгүсү келди. Эми ал жигит өзү андан жардам сурап келип отурат: ал андан Самкого эсептегенди жана соода ишин жүргүзүүнү үйрөтүп коюусун суранды.

Балким, Давид дүйнөдө эч кимге сүйүү менен жардам көргөзгөн эместир, бирок Мефодий суранганда, ал дароо чын жүрөктөн макул болду. Жөн

гана: — Сен эмне кошунаң үчүн убараланасың? Ага кандай тиешең бар? Анын ата-энеси, жакындары бар, алар Самкого өзүлөрү каралашат эле да, — деп койду.

Бул күтүүсүз сөздүн жообун Мефодий Петрач карыяны күнөөлөө менен берет экен деп күттү, бирок андай болбоду. Кызматчы жай гана мындай деди:

— Билесизби, кошуна? Ыйса Христос шакирттерин: «Кудай Теңириңди бүт жүрөгүң менен сүй ... жана жакыныңды өзүңдү сүйгөндөй сүй» — деп окуткан. Мисалы, мен эч жардамсыз жана күчсүз болсом жана мага эч ким кам көрбөсө, мага абдан кыйын болмок. Ошондой эле Самкону да мен ошондой деп ойлойм. Ата-энеси албетте, аны жакшы көрүшөт, бирок алар ага жардам бере алышпаса, анда эмне кылуу керек? А мен анын жашоосун кантип жеңилдетүү керектигин билем. Кудай мага жакшы ой берди жана мен аны ишке ашырууга милдеттүүмүн деп эсептейм.

Давид макул болду. Жигиттин айткандары да, жасагандары да абышкага жакчу жана туура деп эсептечү. Бир нерсени гана еврей карыя жактырчу эмес: Мефодий ага өзүнүн Ыйса Христосу менен жабышчу. Кызматчы ага күндө Ыйса Христос жөнүндө айтып берчү, Байыркы Осуятты окуганда да, Ыйса Христосту кошчу жана ар бир сүйлөшүүнү:

— Куткаруучу бизди сүйөт, — деп бүтүрчү.

Давид карыя бул сүйлөшүүлөр жөнүндө ойлогусу да келчү эмес. Эгерде ал баарын башынан ыргытып сала алса, ал аларды эч качан эстемек эмес. Кыздан төрөлгөндүгү, күнөөнүн — жыландын башын тебелей тургандыгы, Ибраимдин тукуму жана Давиддин уулу болгондугу, бүт дүйнөнүн күнөөсүн Өзүнө алгандыгы жана Мессия аталган ким экендиги жөнүндө окуп берүүгө уруксат бергенине өзүнө өзү кыжырланып жүрдү.

Мефодийдин айтып бергенине караганда, анын дини укмуш сонун эле. Бул чынында эле сүйүү дини болчу. Ал еврей карыянын таарынычка толгон жүрөгүнө айыктыруучу бальзамдай таасир берип жатты. Эгер мурун бирөө Давидге Ыйса Христостун окуусу жөнүндө айтса, ал келекелеп күлмөк. Анткени анын жанында жашагандардын бардыгы христиандар деп аталышканы менен, эч кимиси Христостун окутуусу боюнча жашашчу эмес.

Алар урушуп, согушуп, киши өлтүрүп, уурулук кылып, сотко чейин барышчу жана бири-бирин кечиришчү эмес. Алар чиркөөгө барышчу, бирок ал жакта айтылгандарды аткарышчу эмес.

Кыштакта католиктердин жана Жакшы Кабарчылардын эки чиркөөсү бар эле. Христиандар башка диндин адамдарын, алардын окутуусун жактырышчу эмес, бирок буга карабастан, өзүлөрүн сүйүүгө жана боорукерликке үйрөткөн Кудайга ишенгендер деп аташчу. Эгерде алардын кимдир бирөө келип, Ыйса Христостун окутуусун айта

баштаса, Давид карыя ачууланмак: себеби ал анын жашоосу менен окутуусун салыштырмак. Бирок бул мээримдүү, кичи пейил жигит өз ишеними кандай талап кылса, так ошондой жашачу; ал Христосту сүйчү жана Анын осуяттарын аткарчу. Давид муну жакшы билчү. Муну бул адам аткара алгандан кийин, башкалар ошенте алышпайбы? Эмне үчүн бул адам менен башкалардын ортосунда ушундай айырмачылык бар?

Абышка бул жөнүндө көп ойлонду. Эч ким бул суроого жооп бере алган жок.

— Кутмандуу кечиңиз менен! — деген үн угулду.

Ал башын көтөрүп, бет маңдайында турган жигитти көрдү. Азыр эле ал жөнүндө ойлонуп олтурган, бирок аны жакында көрөм деп ойлогон эмес.

— Мен сизге жакын арада келем деп ойлогон эмес элем, кошуна.

— Мен да сени көпкө чейин келбейт го дегем.

Анын бырыш баскан беттерине кызыл жүгүрүп, сыпайкерчилик менен отургучтан орун бошотту.

— Отур! Петрач менен эмне жөнүндө макулдашканыңды билгим келет.

Мефодий отуруп, болгонун болгондой айтып берди.

— Ким билет, ким билет, — деп ойлонуп башын чайкады еврей, — иш оңунан чыгаар бекен?

— Бардыгы жакшы болоруна ишенем. Бул иш ийгиликтүү болсун деп сыйынгам жана сыйынуум угулаарына да ишенем.

Алар бир мүнөт сүйлөшүштү да, анан карыя өзү мерчем түзө баштады. Петрач кандай тартипте ишке жакшы киришүүсү керек экендиги жөнүндө ойлонду.

— Кошуна, — деп таң кала сурады Мефодий, — бул жерде соода жүргүзүүгө мүмкүн экенин билип туруп, эмне үчүн өзүңүз баштаган жоксуз? Эмнеге чүпүрөк — сапырак менен алек болуп жүрдүңүз?

Жигит карыянын колунан кармап, анын терең кайгыга чөмүлө түшкөн жүзүнө мээримдүү карады.

— Эмне үчүн соода ишин баштаган жоксуң дейсиңби? А мен сенден сурайын, эмнеге жана кантип баштайт элем? Эмне үчүн жана ким үчүн кам жеп, аракет кылмак элем? Чөлдөгү жалгыз бактай жалгызмын. Курсакты тойгузуш үчүн кичине иштеп коём, ошол жетишет. Бир нерсе менен алек кылбасам, жалгыздык менен кайгымдан өлүп калмакмын. Колумдан келген ишти кылып жүрдүм. Мунун баарын эмнеге эске түшүрдүң?

Карыя колун дароо тартып алып, бетин жаап, чыканагын тизесине таяп олтуруп калды. Бир нече мүнөт ал кайгыга чөгүп, өткөндөрдү эстеп, ушул калыбынан жазбай олтурду. Мефодий аны аяп, ага жалооруй карап турду. Анан ал карыяны кучактап, ак чач баскан башын көкүрөгүнө кысты. Давид карыя буга чейин эч ким менен өз кайгысын бөлүшкөн эмес жана бирөө үчүн ушунчалык кымбат адам болом деп ойлогон да эмес.

Ал жаш кезинде ынак сүйүүнүн бактысын билчү, бирок кийинчерээк бактысынан кол жууганда, адамдарга болгон ишеничи жоголо электе эле, ал өзүнүн жүрөгүндөгү адамдык сезимдерине суу сээп салган.

Ага жүрөгү таш болуп калгандай сезилчү. Бирок ал чындыгында таш эмес эле, муз болчу жана ал муз сүйүүнүн нуру жылытаары менен эле эрий баштады. Карыянын жүрөгү Мефодийдин кучагында бороондогу картаң дарактай титиреди. Ал буулугуп ыйлап жиберди жана көп жылдан берки ага элек көздүн жашы анын бырыш баскан бетинен сызылып жатты. Мефодий карыяга жолтоо болгон жок. Ал өзүнүн башын Давид карыянын буурул башына жөлөдү. Анын да көздөрү нымдашып калган эле. Ыйлап жаткан жүзүн жаппагандыктан, ал анын көз жашын сүрттү.

— Жайыма койчу! — деди Давид жаш аралаш. — Эмнеге эле сен карыган еврей үчүн тынчсызданасың? Баары мени жек көрүшөт! Жалгыз гана сен мен үчүн кайгырасың! Эмне үчүн?

— Анткени мен сизди жакшы көрөм, кымбаттуу кошуна.

— Эмне үчүн сен мени жакшы көрөсүң? — деп карыя кайрадан көзүнө жаш алды. — Мени эч ким жакшы көрбөгөнүнө көп болду, мени бир гана энем жакшы көрчү. Бирок анын жакшы көргөнү да калп болуп чыкты.

— Кандайча калп?

— Сен аны сураба, мен айтпай эле коёюн, мени коё берчи, — деди карыя бир аз соороно түшүп.

Мефодий аны коё берди.

— Мага ишенип коюңуз, кошуна, ушунча жылдан бери жүрөгүңүздө катып келген кайгыңыз менен бөлүшсөңүз, жеңилдеп калмаксыз. Мага толук ишениңиз: мен сизди жакшы көрөм жана кайгыңызга ортоктош боло алам.

— Чын эле! — деп карыя ордуна турду, анын кайгылуу көздөрүнөн от жанып кетти. — Мен сага ыраазымын, сен менин кайгы — муңумду дагы жеңилдеттиң. Сен боорукерсиң, бирок дүйнө ыпылас, балким, сен да мага окшобой, абайлап жүрүшүң үчүн, менин айткандарым сага сабак болоор.

Ошентип, еврей карыя сөзүн баштады:

— Мени, ындыны өчкөн өңүмдү, бырыш баскан бетимди жана жакшы көрбөгөн көзүмдү көрүп туруп, мен да токойдогу талдай болуп, бир кезде жаш, сулуу жана шамдагай болгонума сен ишенээр бекенсиң.

Ал кыржыйган денесин бакка жөлөп, өзүнүн алсыз колдору менен баланын күчтүү колдорун кармады.

— Ата — энем мага соода ишин мураска калтырып кеткен, мен анча бай болбосом да, менин ата — бабаларымдын Кудайы мага ак батасын берип жатат деп эсептечүмүн. Анткени менде чындыгында байлык бар болчу. Ал байлык менин Ливан гүлүндөй сулуу аялым эле. Андан балам да

бар эле. Сулуулугу үчүн аман калган Моисейден да ажардуу болчу. Адам бейиште да анчалык бактылуу болбосо керек деп ойлойм. Бирок баары өтүп кетти!.. Муну сага кантип түшүндүрсөм? Мен үйдө көп болчу эмесмин: ишиме алек болуп жүрүп, аялыма башка бирөөнүн көз артып жүргөнүн билбептирмин. Бир жолу мен үйгө алыстан кубанычка жана үмүткө толуп кирип келсем, үйдө эч ким жок, бош калыптыр.

Карыя башын мыкчыды.

Ууру келип, көздөрүмдүн кубанычын, жүрөгүмдүн байлыгын уурдап кетиптир. Ал христиан эле болсо эмне? Өзүбүздүн эле арабыздагы ууру экен.

Мен кайгыга баттым. Соттон сотко чуркадым, бирок эч жыйынтык болбоду: айласыздан ажырашууга макул болдум. Анысы аз келгенсип, сот баланы да ага берди. «Ууру» мага караганда, көрүнүктүү адам эле. Ал сөзү өтүмдүү бай чиновник болгондуктан, мени ар кайсы жакка калчашты. Мени эч ким, ал тургай, Кудай Теңирим да жактабады, ал эми алардыкы көчүп кеткенче, баары ойдогудай болуп жатты. Кийин алар Венгрияны таштап кетишти, андан бери алардан эч кабар уга элекмин, чүрпөм кайда экенин жана аны менен эмне болгонун да билбейм.

Эх, Мефодий, ушунун баарын эстеген сайын Аюптай болуп: «Кана менин Кудайым, мен ага жүрөгүмдөгү мүшкүлдү алып баргым келет», —

деп айтканга даярмын. Ал бардыгын Башкаруучу, кызым Эсфирь менен аялым жөнүндө бир гана Ал билет. Аялым мени таштап, башка бирөөгө алмаштырып кетти, бирок мен аны эч качан күнөөлөбөйм, андай ой да келген жок. Экөөбүз үйлөнгөндө, ал аябай жаш болчу, ал эми «тигил» мырза аябай сулуу жана кадырлуу адам эле. Ошентип, ал аны өзүнө тартып алды. Эгерде ал мага кайра келүүнү кааласа эле, мен бардыгын кечирип, чын дилимден кабыл алмакмын, бирок мени ага киргизишкен жок, мени орой жана каардуу деп айтып коюшкан окшойт. Ал менден корксо керек... ошентип, мен үчүн баары бүттү.

Мен ал шаардан качып, өзүмдүн кайгым менен ушул жерге жашап калдым. Ушул кышта өлөм го деп үмүттөнгөм, өлүм мени кайгымдан куткарып, кыйынчылыктарымдын баарын мүрзөгө ала кетем деп ойлогом. Мына ушундай. Сен айт деп кыйнаганыңдан улам, баары жандана баштады: жоготуу, кайгы жана жүрөк оорунун баары. Мунун баарынын сага эмне кереги бар? Эмне пайда?

— Аябай чоң, кымбаттуу кошуна! Мен эми сиз үчүн эмне деп сыйыныш керек экенин билип алдым, а сиз шашпай коё туруңуз, убакыт келет, ошондо мен сизди ачыктыкка чакырганыма ыраазы болосуз!

Мефодий ордунан турду, анын артынан еврей карыя да козголду, анан алар Давиддин кепесине киришти.

Карыя чыракты күйгүзгөндө, Мефодий бош кумараларды көрүп, таза суу алып келди. Давид ооруп жатканда кылгандай эле, азыр да ал үй ичин иретке келтирди. Андан кийин ал олтургучка олтуруп, эски калың Библияны алып, окуй баштады. Еврей карыя ак аралаган башына тумак кийип алды, Мефодий да кожоюнду таарынтпас үчүн, башына баш кийим кийди. Еврейлерде Кудайдын Сөзүн окуп жатканда, жылаңбаш болуу шылдың болуп эсептелет.

Бүгүн Исаия пайгамбардын келе турган Куткаруучу жөнүндө жазган 53-бабын окушту, Мефодий бул пайгамбарчылык Ыйса Христос жөнүндө экендигин толук түшүндүрүп берсе да, еврей карыя эч каршы болгон жок. Алар ошентип, тынчтык менен тарашты.

4-бап

Кээде жума артынан жума, ай артынан ай билинбей, бат эле учуп турат. Ондрачикте да ошондой болду. Алардын жумушу көп болсо да, быйылкыдай тез бүткөн эмес.

«Мунун бардыгы сыйынуудан жана Кудайдын Сөзүн аткаруудан болуп жатат го», — деп ойлоду Ондрачиктин аялы.

Ал кичине сакайып, эми өзү тамак жасап, оокат

кылып калган. Дорка да үйгө байыр албай, талаа иштеринен калбай бара баштады. Кемпирге эртең менен Андрей отун — суусун алып келип койсо эле болду. Бир сөз менен айтканда, Ондрачиктин аялы өмүрүндө жумуштары үчүн азыркыдай ыраазы болуп көргөн эмес.

Мурун анын күйөөсү дайыма ачуулуу жана ырайымсыз болчу. Кээде күйөөсү ичип келип, чаң сала баштаганда, ал дагы чатакташа кетчү. Ошондон кийин алар адаттагыдай эле бири — бири менен бир жумалап сүйлөшпөй калышчу.

Кыздары күйөөгө чыгып, күйөөлөрүн үйгө алып келишкенде, күйөө балдары кайненесине баш ийгилери келбеди. Ошондуктан чарбасы жаман абалда болчу. Мурда үйдө Кудайдын ак батасы болбогонун кемпир эми түшүндү. Жылына бир жолу Кечки Тамакка барышканда гана сыйынышчу. Эртең менен туруп алышып, ар кимиси өзүнчө күбүрөнүп, акылдары жетпестен эле, жаттаган сөздөрдү айтып сыйынышчу. Ушул дагы сыйынуубу? Анда Кудайдын бергенине ыраазычылык айтуу деген кайда? Ушундай адамдардын жүрөктөрүнө Кудай кантип ак батасын берсин, кантип алардын жашоосун Өзүнүн ырайымы менен жарык кылсын? Алардын жүрөктөрү таптакыр жабык эле. Кудайдын ырайымынын нуру киргенге бир да жылчык жок болчу.

Кемпир Кудайга кайрылуу керек экенин билди жана ал чындыгында эле бүткүл жүрөгү менен

Ага кайрылды. Ушул дүйнөдө куткарылууга абдан муктаж болгон адам — ал өзү экенин билди. Ошондуктан ал жүрөгүн Христоско, Кудайдын Уулуна ачып берди жана Ал анын жүрөгүнө кирди.

Бир жолу ал күйөөсү менен олтурганда, ага татыктуу жубай боло албаганына өкүнүп, андан кечирим сурады. Эгерде Теңир алардын жашоосун улантса, мындан ары Кудайга жана үйүндөгүлөргө чын ниеттен кызмат кылууга убада берди.

Ондрачик аялынын минтип кечирим сураганына оңтойсуздана түштү да, көзүнө жаш алды.

— Экөөбүз тең бири — бирибизден кечирим сурашыбыз керек, — деди ал. Сен мага жакшы эле жубай болдуң, а мен сага андай күйөө боло албадым. Мефодийдин мындан ары минтип жашоого болбойт дегени чын экен. Анда кандай кылабыз? Эски жашообузга «Токто!» деп туруп, жаңы жашоону башташ керек. Биз чындыгында эле Кудайдын эркине каршы жашаптырбыз.

Мен муну эч кимге айта элекмин, бирок сага айтайын: мен биздин кызматчыбызды, анын жашоосун карап туруп, өзүмдүн жаш кезимдеги жана ушуга чейинки жашоомду эстеп, аябай уялам. Биздин үйдө ал келгенге чейин эле Кудайдын Сөзү бар эмес беле, бирок аны окуйт деген ойдо жок эле да. Аны эми гана түшүнүп отурбайбызбы. Биз акылы жок айбандан да жаман жашачу турбайбызбы. Мал акылсыз: ал ичип — жейт,

уктайт жана иштейт. Андан жаныбыз үчүн эч пайда деле албайбыз, бирок ал адамдарга зыян деле келтирбейт. Биз болсо ичип-жеп, уктап, иштеп элетим болбостон, мас болуп алып, өзүбүздүн жандүйнөбүздү ар кандай ыпыластыкка толтурабыз, Кудайга акарат келтирип, кордойбуз. Анан бизди көргөн балдар кандай тарбия алат? Алардын бизден кетип калганы таң калаарлык эмес, бизден алар жарытылуу жакшы нерсе алышкан жок.

Өмүрүндө биринчи жолу эрди — катын Кудай жана жашоо жөнүндө урушпай тынч сүйлөшүштү. Ошол эле кечтеги Самко Петрач менен Дорканын бакта олтуруп сүйлөшүүсү да узакка созулду. Кемпир ооруп жүргөндө, Мефодий ага арнап жасап койгон отургучта Самко отурду. Дорка анын маңдайында бакка жөлөнүп алып, чабалекейлердин үйүнө кайтышы жөнүндөгү аңгемени угуп турду. Самко өзүнүн жакшы жолго түшкөнүн, күндү сыйынуу менен баштап, сыйынуу менен бүтүрөөрүн да айта кетти. Эми ал бир гана Кудайдын айткандарын аткарбай коюудан коркоорун айтты. Андан ары ал Давид карыядан санаганды жана жазганды үйрөнгөнүн, жакында атасы ага соода ишин жүргүзүүгө дүкөн ачып берээрин жана жашай турганга жаңы үй куруп бергени жатканын баяндады.

Дорка аны кунт коюп укту. Ал бала чагынан эле Самкону аячу жана кийинчерээк аны менен эмне болорун да көп ойлочу болгон. Самконун иштери

алдыга жылып жатканын көрүп, ал чын жүрөгүнөн кубанды. Мурун ал эркин баса алчу эмес, азыр бир кыйла жакшы басып калды, айрыкча шашпаганда. Калган жагын алып караганда, ал мыкты жигит эле.

Петрач карыя баласына үй курууну ойлогонун Дорка Самконун эжелеринен небак эле билип алган, бирок ал баланын кубанычын тең бөлүшкүсү келип, билгендиги тууралуу ага айткан жок.

Бир маалда Дорка менен Самконун жанына Ондрачиктин койчусу Андрей басып келди. Ал чабалекейлер жөнүндөгү кереметтүү окуяны Самкодон небак эле уккан. Эми да сөз чабалекейлер жөнүндө болуп жаткандыктан, алар ошол чабалекейлердей болуп, сыйынуу сааттарын уюштуруу жөнүндө сүйлөшүштү.

— Билесиңерби, — деди Дорка, — эгерде ар бир күн «үйгө» бара турган жолдун кичинекей бир кесими болсо, анда биз аны ошого ылайык баштап, ошого ылайык улантуубуз керек. Чабалекейлер жолду басып өткөнчө, көңүлдүү шыкылыктап сыйынышкан.

Кечинде Ондрачиктин үй-бүлөсү кечки тамакка чогуу олтурушту, тамактан кийин кожоюн Мефодийден Библиядан бир нерсе окуп берүүсүн өтүндү. Дорка менен Андрей бири-бирин кубанычтуу карап коюшту, анан Дорка ата-энесин карады да: «Булар дагы чабалекейлердин артынан учканы жатышкан го», — деп ойлоду.

Тегеректеги дүйнө күнөөгө баткан боюнча уктап жатты, ал эми Ондрачиктин үй-бүлөсү менен кошуналары кичинеден ойгоно башташты. Кудайдын Руху Ыйык Жазууну түшүнүү үчүн, алардын көзүн ачты. Алар өзүлөрүнүн күнөөкөр экендигин сезип, Кудайды издей башташты. Христос жөнүндө көп ойлонушуп, чабалекейлердин үлгүсү менен «үйдү» көздөй чыгууга даярданып жатышты.

Ушул күздө кара өрүк көп жемиш берди. Өтө жыш байлагандыктан, бутактар көтөрө албай, ийилип турду. Муну көргөн Петрач карыяда жаңы ой пайда болду.

— Билесиңби, мен эмне ойлоп таптым? — деди бир күнү түштөн кийин Петрач баласына. — Мен өкмөт башкармасына барып, кара өрүктөн арак жасаганга уруксат алам. Башкалардан да кара өрүк сатып алабыз, ырас алар азыр арзан. Мен патент алам (соода же бир нерсе өндүрүү укугун берүүчү күбөлүк).

Бала бул сөздөргө кубанган жок, бирок атасына эч нерсе айтпады. Ал терең ойго батып үйүнөн чыгып, Мефодийге жөнөдү. Мефодий өзүнүн жерин казып жаткан. Андан алыс эмес жерде Подгайскийлер иштеп жүрүшкөн.

— Кош келипсиң, Самко! Эмне, жумуштап келдиңби?

— Ооба, сага айта турган сөзүм бар.

Алар учурашкандан кийин, Самко атасынын сунушун айтты.

Мефодийдин кабагы түйүлө калды, Самко эч качан көрбөгөн ачуунун учкуну анын көзүнөн чагыла түштү.

— Муну шайтан ойлоп таап, сенин атаңа айтып берди! Самко, эгерде сенин атаң мобу күрөктү колуңа берип, ошону менен тетиги Мартынды өлтүр деп буйрук берсе, сен эмне кылат элең?

— Кандай акылсыздык! Атам эч качан антип буйрук бербейт, — деди чочуп кеткен Самко, — мен да эч качан антмек эмесмин.

Эгерде сен арак сата баштасаң, ошону эле кылган болосуң. Мурда Мартын Подгайский кандай аракеч экенин сен билесиң да. Азыр Кудайдын ырайымы менен жаңы жолго түшүп, Кудайдын чабалекейлерине кошулуп калды. Ал биздики менен силердикинен башка эч кимдикине барбасын да билесиң, ал өзү да азгырыкка каршы тура албасын билет. Эгерде силер жанында арак сатып кирсеңер, арактын жыты анын мурдун жарып турса, ал өзүн токтото алат деп ишене аласыңбы? Ал силердикине ун же туз сатып алганы келет, эски адатыма түшпөйм деген ниетинде эле турса да, карышкырдын ийинине түшкөн койдой болуп, кармалып калат.

Атаң арак сунуш кылат, анан сен ага куясың, тиги болсо баш тарта албайт. Мартын каршы тура албай, биринчи күнү бир чөйчөк, андан кийин экинчисин ичет, ошентип, уланып кетет. Мартын иче берет, иче берет, кайра мурункусунан өткөн

аракечке айланып, жырткыч айбандан айырмасы жок болуп калат. Андагы Кудайдын жарыгы өчөт, денеси оорулуу болуп, алы кете баштайт да, ал бечара бир жерде айбанча өлүп тим болот. Ошентип ал Кудайга учуп барууга даярданып, уча албай, өлүп калган чабалекейдин кейпин киет. Ким өлтүрдү? Ким күнөөлүү? Сен, Самко, сен! Бул бир гана Мартын менен болбойт. Аны таптакыр өлтүрөсүң, башкаларды өлүмгө түртөсүң. Подгайский аракеч болуп төрөлгөн эмес да, анын да ичпеген, арактын даамын билбеген учуру болгон, кийин эле үйрөнүп кетти да. А кайдан үйрөндү деп ойлойсуң? Албетте, аракканадан. Шайтан ал жактан өзүнө көп шакирт тапты! ...Кудайга шүгүр, биздин Градоводо акыркы жылдары шайтандын андай мектеби жок, эми сен шайтанга кызмат кылып, аракечтердин мектебин ачканы жатасыңбы? Анда биз Давид экөөбүз ошол үчүн акыл үйрөтүп, бекер убара болгон турбайбызбы, ээ? Үйрөтүптүрбүз — сөз жок!

Самко башын мыкчыды:

— Укчу, Мефодий, минтип айтпачы! Эч качан мындай болбойт. Мен Мартынга да, башкаларга да арак куйбайм. Андан көрө, колум шал болуп калганы жакшы.

Самко үйүнө кетти, Мефодий күрөгүн алып, ишин улантты.

Самкону үйүндө жаман нерсе күтүп турду. Атасы эчак эле канча киреше түшөөрүн жана

баласы тоого кантип бараарын ойлонуштуруп койгон эле. Айланасындагы еврейлер арактан байыбаганда, анан эмнеден байып жатышат? Күтүлбөгөн окуя: баласы эч нерсе уккусу да келбей калыптыр. Ага караганда, тоону оңоюраак жылдырасың. Атасы аябай кыжырданды, Самко кумсара түштү, бирок арак жөнүндө эч нерсе уккусу келген жок.

Атасы айтпаганды айтып жемеледи, бирок ал оозуна суу толтуруп алгансып, ооз ачады. Эмне, сен кайырчы болгуң келеби? — деп атасы урушуп жатты. Мен сени ушул жашка чейин бактым, эми мындан ары бага албайм.

— Эгер мени уккуң келбесе, түйүнчөгүңдү ал да, дүйнөнү кезип кет! — деди атасы.

Атасынын сөздөрү Самконун жүрөгүнүн тереңине тийди. Ушул мүнөттө ызы-чуудан улам энеси кирип келди. Ал күйөөсүн да, баласын да тыйып кирди. Күйөөсүн эптеп көндүргөнсүдү, бирок баласын көндүрө албады: ал таштай болуп кебелбеди. Анан ал да ачуулана баштады.

Энесинин артынан эки эжеси, улуу эжесинин жигити жана анын жолдошу да кирип келишти. Ал экөө тең башка айылдан эле, Петрачтардыкына учурашканы келишиптир. Алар атасынын оюн колдоп, «Самконун акылсыздыгына» күлүп жатышты.

— Эгер Самко каалабаса, анда мени алгыла, ата, — деди болочоктогу күйөө баласы. Бул ишти мен эле жайгарып коём: ал биздин май чуңкурга айланат. Арактан башка эт сатуучу жай да ачкыла,

кыштакта андай жок эмеспи, мен да бул ишке эки жүз гульден чыгарат элем. Силер аларды Евага бере турган септен кармап калгыла. Биз чогуу жашайбыз, Самко өзүнүн жемиш багында кала берсин.

Башында бул сөздөр тамаша катарында эле сүйлөнүп, болочок күйөө баласы кайнатасын көкүтүп койгусу келген, бирок бул чынга айлана баштады. Кыз дагы эми кайнененин колуна барбай, өз энесинин жанында калаарына кубанды. Энеси дагы — кандай эле эне кызын жанына алып калгысы келбесин, ал күйөөдөгү кызы болсо деле.

Кызы үйдө каларын ойлогондо, эненин көздөрү жалжылдап кетти. Болочоктогу күйөө баласынын сунушуна атасы да ыраазы болду. Кызына оокат бөлүп да кереги жок, бардыгы өзүлөрүндө калат. Самкодон башкасынын баары тез эле бир жыйынтыкка келип, бул ишти ошол эле жерден чечип коюшту.

Болочоктогу күйөө бала чыгып баратып, Самкодон жөн эле сурамыш болуп койду:

— И, эмне? Атаңды угасыңбы же мен ишти баштай берейинби?

— Мен айттым го, бул ишке барганча, кайырчы болуп калганы жакшы деп, — деди Самко жүрөк заада болуп. — Мен шайтандын ишин кылып жан бакканча, кайыр сурап курсагымды тойгузам жана сен да бул ишти баштабайсың деп ойлойм. Кудуреттүү Кудай буга жол бербейт. Теңир силердин

оюңарды бузуп, мүдөөңөрдү ишке ашырттырбай салат.

— Аны дагы көрө жатабыз, сүйүктүү пайгамбар! — деп келечектеги араккананын ээси каткырып күлүп, жолдошу менен өз айылына жөнөп кетти.

Эртеси күнү Петрач Мефодийге бет алды. Самкого болгон кыжырдануусу тарап калган. Ал баласын бекер таарынтып койгонун түшүндү, бирок ал кимдин айынан көк беттенип, тырышып жатканын билип, ошону менен эсептешкиси келди. Ондрачиктин кызматчысы ичкиликти жаман көрө-өрүн карыя билчү. Мефодий бир гана Подгайскийди эмес, Ондрачиктин өзүн, анын жумушчусу Андрейди жана Самкону да ичпөөгө көндүргөн. Ал Петрачтын өзүнө да арактын зыяндуулугун, аны ичүү күнөө жана уят экенин айтып, андан баш тарткызмакка аракеттенген.

Петрач түнкүсүн уктай албай чыкты. Эгерде менин эркимди аткарбасаң, үйдөн кууп чыгам деген сөзүн артка алгысы келбеди. Бир жагынан, баласын үйүнөн кууп чыгарса, эл кеп кылат деп намыстанды, анын үстүнө, аталык жүрөгү да даабады.

Кечээ ал каарданып жатып, ата — энелик сезим бар экенин унутуп койгон эле, бирок бүгүн ал сезим өзү жөнүндө эскертип жатты. Ондрачиктин кызматчысы болбогондо, баары жакшы болмок деп ойлоду ал өкүнүч менен. Эми ага көргүлүктү көрсөтөт!

Жолдо катар Петрачтын кыжырдануусу күчөп баратты. Ал Мефодийдин участогуна келип, бардык окуянын күнөөкөрү көңүлдүү иштеп жатканын көрүп, кармана албады.

— Менин уулумдун мээсине эмненин баарын куюп салгансың? — деди ал саламдашып — саламдашпастан эле. Капкаяктан тентип келген селсаяк менин үйүмө чыр-чатак салат экен да, ээ! Ашкана уюштурганы жатканым менен сенин эмне ишиң бар? Атасынын тилин албоочулукка уулумду азгырганга кандай акың бар?

Еврей карыя ызы-чууну угуп, жакыныраак басып келди да, жаш христиан жигитти сынай карап турду. Калыс эмес мамиле кылганда, Мефодий өзүн кандай кармаарын Давид мурунтадан эле көргүсү келип жүргөн. Мына эми, ошондой мүмкүнчүлүк келип турат.

Мефодий бул кишиге кандай жакшылык кылганын, анын баласына окуганды жана жазганды үйрөткөнүн еврей карыя жакшы билчү. Самкого эсептегенди жана соода иштерин жүргүзгөндү үйрөтүүгө ал Давид карыяны да көндүргөн. Мефодий ага жакшы кошуна катары жардам көрсөткөн, ал болсо келип алып, бардыгы үчүн жекече эсептешип жатат. Анын оозунан жек көрүүчүлүк менен жийиркенүүнүн сөздөрү биринин артынан бири чыгып жатты.

Еврей Мефодийди таштай катып калгансып, телмире тиктеп турду, ал эми Мефодий бул сөздөр

ага тиешеси жок болгонсуп, кебелип да койгон жок. Еврей карыянын ачуусу келип кетти. Мефодий тигил богооз немени чучугуна жеткире урушса экен деп тиледи, бирок ал анткен жок. Петрач Мефодийге тигиле карады. Алардын көздөрү тиктеше түштү эле, Петрач жаагын жапты.

— Ошентип, сен шайтан оозуңа салып бергендин баарын айтып бүттүңбү? — деди камаарабай, ал тургай, күлүп да койду. — Ушул ичкилик иши боюнча мага шайтан карыз болчу: мен ага көп кайгы алып келген элем, эмне үчүн эле ал көпкө тынчып калды деп таң калып жаттым эле. Христоско жакшы кызмат кылбай жатамбы деп да чочуладым. Эми менин жүрөгүмдө тынчтык. Эми сен жөнүндө сүйлөшөлү. Тилиңе шайтан байлап бергендин баарын менин алдыма төктүң. Ал сөздү эми коё туралы. Эми сен айтчы, кошуна, мен сага таарыңгыдай эмне кылдым же балаңа жамандык кылдым беле?

Еврей мындай жоопту укканда аябай кубанды, ал ичинде Мефодийге ыраазы болуп жатты. Подгайский эчак эле күрөгүн таштап, алардын жанында казыктай болуп турган. Ал ушунчалык таң калгандыктан, Петрач жөнүндө эмне деп ойлошту да билбей калды.

— Деги мага каршы эмнең бар? — деп жайбаракат кайталады Мефодий.

Жигиттин кебелбей жана ачуусу келбей берген суроосу абышканы туюкка такады. Ал кайрадан

күчтөнүп урушмакчы болду. Бирок ачууланганынан эч нерсе чыкпаганын эстеп, айтайын деген сөздөрү тамагына тыгылып калды.

— Самко каалабай жатат, — деди ал Давид карыя жакка бурулуп. Подгайский кайрадан бизге келе баштаса, анда ал мурунку кебетесин киет деп, Самко коркуп жатат. Арак сата баштаса эле, элдер ченемин билбей ичип, аракеч болуп кетчүдөй болуп. Эң негизгиси, Подгайский бизге келбей эле койсун.

Ал келе албайт дагы — мен аны киргизбейм. Акыркы сөздөрүн Петрач ачык эле жек көрүү менен айткандыктан, байкуш Подгайскийдин жаны ачып кетти.

— Кабатыр болбо, Петрач, — деди Мартын ага карай кадам шилтеп, — сенин тыюу салуңсуз эле, шайтандын капканын коюп, элди азгырып, канын соргону жаткан жагыңа басып да барбайм. Бирок мен эч качан, эстеп кой, эч качан сенин уулуңду, мени жана мага окшогондорду аяп, биздин өлүмүбүздү каалабагандыгы үчүн унутпайм. Ал кайда болбосун, кайда барбасын, бүт жерде ага батамды берип турам!

Подгайскийдин үнү үзүлүп, ыйлап кирди. Эмнеге эле баары мени жек көрүп, кез келгени эле кубалап, эшигин көз алдымда жаап альшат деп, ал аябай ызаланып, өксүп ыйлады. Петрач болсо аны суудан чыккан немедей шумүрөйүп карап турду.

— Эмнеси бар экен, кошуна? — деди Подгай-

ский энеси. Ушундай сонун уулуңар болгонуна да ушунча кайгырасыңарбы? Элдерди опат болууга алып баруучу бул иштин жаман экендигин Мефодий уулуңузга түшүндүрдү, а сиз ага калыс мамиле кылбай жатасыз. Менин бир гана уулум бар, ичкилик менен достошкуча, ал менин кубанычым болчу. Бул мен үчүн кандай гана айкаш жыгач экенин өзүңөр деле көрбөдүңөр беле. Сиз, сиз болбосо аялыңыз мени андан коргоп, жашырып койчу эмес белеңер. Эми ырайымдуу Теңир менин Мартынымды аяп, ага жакшы адамды жиберип сактап калганда, ал адамды сиз урушуп, оозуңузга келгенди сүйлөп жатасыз! Мына менин уулумду караңыз, анын боздогонун угуңуз, эгерде сиздин жүрөгүңүздүн ордун таш ээлеп алса, анда аракканаңызды ача бериңиз.

Анан кемпир уулунун жанына барды да:

— Ыйлаба, берекем. Теңир сага жардам берет! Сен азыр али жашсың, келечегиң кең, Кудайды гана капалантпайлычы. Ыйлаба, тур, ишке киришели!

Мартын энесинин тилин угуп, ордунан турду да, күрөктү колуна алды. Мефодий да ишке киришип, кесек-кесеги менен топуракты ыргыта баштады.

Петрач эми эмне кылмак эле? Ал өзүнүн киришмекчи болгон ишинин ыпылас экенин жана бул адамдар аны туура жек көрүп жатканын мойнуна алды, бирок жеңилгиси келбеди. Ал коом башкармасынан арак тартууга уруксат алганы жөнөдү. Ага уруксат берилбеди.

«Эчтеке эмес, — деп ойлоду ал, — бирөө менен достошом да, биргелешип арак тарта баштайбыз». Дос бат эле табылып, алар арак тартууга киришишти. Теңир адамга аш катары жараткан кара өрүктөр казанга түшүп, ууга айланып жатты. Ошентип, бул уу менен адамдар өзүлөрүн жана жакындарын акылдан ажырата турган болушту.

Шумдук иш! Үйдөгүнүн баарын курутуп жаткан чычкандарды уулантууга уу алыш үчүн, полициядан жана доктурдан уруксат алуу керек, ал эми ошол эле уу менен адамды сугарыш үчүн, арак тартып сатуу үчүн, уруксат күбөлүгүн алуу гана жетиштүү эле.

5-бап

Кыш келди. Масленица (славян элдеринде кыштын өтүшүнө арналган майрам) майрамы башталды. Петрачтардыкында үйлөнүү тоюна чоң даярдык көрүлүп жатты. Эненин жумушу чачтан көп болду, ата түйшүктөн башын көтөргөн жок, ал эми Ева зарыгып күтүп жатты. Самкону болсо такыр эле унутуп коюшту... Анын бары-жогу менен деле эч кимдин иши болбой, күздөн бери аны менен сүйлөшкөн киши жок. Анын саламына да эч кимиси алик алышпайт. Тек гана карындашы аны менен бир тууган катары сүйлөшөт. Кыздын

кайгысы чоң эле. Сүйгөн жигити ага үйлөнөйүн десе, ата-энелери макул болбой коюшуп, эми ал башка кызга үйлөнүүнү чечиптир. Бойго жетип калган кыз өзүн жалгыз сезип, жалгызсырап жетимсиреген байкесине жакындай түшкөнсүдү. Ал анын бөлмөсүнө кирип, адатта, ошол жерде бардык убакытын өткөзчү болду.

Ондрачиктен ал аш кашык жонгонду үйрөнүп алып, өтө кызыгуу менен жонуп жүрдү, андан тапкан акчасын толугу менен энесине шам чыракка жана тузга берип турчу. Бош убактысында ал Давид карыяныкына кире калчу.

— Сен тек гана үйрөнө бер, — дечү еврей карыя ага, — а соода менен эртеби-кечпи алышасың. Ошондо мунун баарынын сага пайдасы тиет.

Кечкисин ал дайыма Ондрачиктердикине барчу, ал жактан ал өзүнүн бул дүйнөдө жалгыз экенин унутуп коёр эле. Бул чоочун эле үйдө ал өзүн бейиштегидей сезчү. Бул жактагылар Кудайдын чындыгын билишет. Мариам Кыздын жүрөгүндөгү: «Жан дүйнөм Теңирди ардактап, рухум менин куткаруучум Кудайга кубанат», — деген кубанычын булар түшүнүшөт (Лук. 1:46-47).

Ондрачиктин үйүндөгүлөрүнүн жүрөктөрүндө чыны менен эле Христос туулду. Ошентип, бул үйдө биринчи жолу Христостун туулган күнү тийиштүү даражада мааракеленди.

Ушул эле кышта Подгайскийдин аялы кайтып келди. Ал ага келүүсүн суранып кат жазган эле,

ал чыны менен эле келип калды. Кубанганынан Подгайский аны кантип тосуп алаарын, көңүлүн кантип көтөрөөрүн билбей калды. Аялы да кубанганынан ыйлап жиберди. Ал үчүн, аракеттин аялы үчүн, али да болсо бакыт бар экенине ишене албай жатты.

Азыр баары башкача. Кайнене ыраазы, балдардын дендери сак, кичи пейил, үйдүн ичи таза жана кышка даярдалган. Мартын менен энеси нандык акчаны дурус таап турушат.

Аялы өзү жыйнаган акчасынан ала келип, карыздарынын баарын төлөдү. Кайненесине, балдарына жана күйөөсүнө кийим-кече сатып берди, ашканага идиш-аяк алып келди. Үйдүн ичи кандай гана жайлуу болуп көрүнүп турбады дейсиң! Мурда бул үй ыйдын, кайгынын жана жардылыктын уясы эмес беле. Анан эле бир жылга жетпеген убакыт ичинде ушунчалык өзгөрүүлөр! Кандай керемет! Мунун себеби эмнеде? Ичкилик ичпөөчүлүктө! Адам эсине келди. Өзүнө келди. Шайтандын арак кишенинен чыгып, эми Теңирдин күчтүү жана адил колуна келди, ошентип турганда, аялы жана үй-бүлөлүк бакыты да кайтып келди.

Мартын кечкисин үй-бүлөсү менен олтуруп: «Ушундай кубанычты, ушундай жаркыраган бакытты, менин гана эмес, бардык үй-бүлөнүн бактысын мен аракка алмаштырып жүрдүм. Кудайга шүгүр, Ал мени опат болуудан куткарып калды!» — деп ойлончу.

Мурунку аракеч досторун Мартын эчак эле унуткан. Эми ал тегерегине башка адамдарды жыйнады. Ага кошуналары, туугандары, кошуналары келе турган болду, майрамдарда болсо, кичнекей үйү толуп калчу. Мындай учурларда Мефодий бир нерсе окуп берчү да, баары ошону талкуулап олтурушчу. Көп кечикпей, Мефодийди башка үйлөр да чакыра баштады.

— Мефодий, менимче, чабалекейлер учууга даярданып жаткан сыяктанат, — деди бир күнү Самко. — Токойдо отурганда, биздин кыштак Кудайдын үйүрү болуп чогулушу керек, аны биз баштоого тийишпиз дебедиң беле. Иш эми ошол жакка бараткан сыяктуу.

— Кыйын, Самко. «Өмүргө баруучу дарбаза тар жана кууш жана аны табуучулар аз гана», — деп бекеринен айтылган эмес да. Бирок эч нерсе эмес. Көңүлүбүз чөкпөсүн. Адамдарга жол көрсөтөбүз, Ыйсанын жолун эч ким жолдогусу келбесе, анын артынан биз ээрчүбүз керек. Ал ар бирибизге: «Менин артымдан ээрчи», — деп айткан. Сен, сен өзүң ээрчи Аны. Христостун бул сөзү адегенде сага, анан башкаларга.

Бул жумада Ондрачиктер Мефодийдин үйү үчүн устун ташышты; жазда үй салууну баштамакчы болушту. Мефодий баарын күн мурун даярдады. Дөбөчөнү да тегиздеп коюшту. Кыштар да жетиштүү жасалды. Пайдубалга деген плиталар да жетиштүү болду. Үйдүн төбөсүнө арналган жабын-

дылар да күн мурунтан апкелинип, Ондрачиктердин үйүнүн жанына жыйналып коюлган. Токойдон жаш бутактардан кыйып келишти: Мефодий өз ээлигин кашаа менен курчагысы келген эле.

Бир күнү эле эртең менен Ондрачиктер кайгылуу кабар алышты. Америкада күйөөсү менен турган кызы Анна күйөөсүнүн оорусу катуу экенин жана таптакыр сокур болуп кала электе, доктур дароо үйгө кетүүгө кеңеш бергенин жазыптыр. Ошондуктан күйөөсү ооруканадан чыгаары менен жолго чыккандыгын да кабарлаптыр.

Эгерде мындай үрөйдү учурган кабар мурда келсе, аларга кандай кайгы алып келет эле! Бирок азыр алар сыйынганды билгендиктен, тек гана:

— Кудайдын эрки болсун! Теңир буга жол бергенден кийин, бул сыноого чыдайбыз, — дешти.

Петрачтар үйлөнүү тоюн өткөрмөкчү болуп, Ондрачиктерди да чакырган жумада үйгө оорукчан күйөө баласы менен жолдон ооруп калган кызы келип калды. Дорканын үйлөнүү тою тууралуу ойлоого чамасы да келбеди: үйдөгү иштер чачтан көп болчу. Мефодий болбосо аларга эмне болоорун ким билсин. Эң башкысы, алардын жардам сурап кайрылаар адамы да жок болчу.

Көчүп келген Анна таң калды: ким абышка-кемпирге ушунчалык жардам көрсөтүп жатат? Ошондо Дорка менен энеси, абышка дагы Теңир аларга кандай кызматчы жибергенин айтып беришти. Жусуп да, Аннанын күйөөсү мындай сейрек

кездешкен кызматчыга абдан таң калды. Анан минтип калды:

— Анын үнү мага абдан тааныш, бир жерде эшиткен сыяктанып жатам.

— Ким билет! Балким, сиз аны менен бир нече ирет көрүшкөн чыгарсыз. Ал кандай экенин биз өзүбүз да билбейбиз. Ал өзү жөнүндө эч нерсе айткан эмес. Бирок анын сүйлөгөнүнө караганда, бул дүйнөдөн көптү көргөн сыяктанат.

Жекшемби да келди. Бул Петрачтардыкында үйлөнүү тою болчу күн. Давид карыя өзүнүн кепесинде жылуу мештин жанында олтуруп алып, өмүр тууралуу ойго батты. Эшик-терезе жабык болгону менен, музыка жана катуу үндөр айкын эле угулуп турду.

Бир маалда эшик ачылып, Мефодий кирди.

— Кош келипсиң! — деп карыя кубанып кетти. — Ал — абалымды билгени келдиңби? Үйүңөрдөгү иштер кандай?

— Кудайга шүгүр! Азыр жакшыраак. Доктор бизге Жусуп жазга чейин сакайып кетет деди, ал эми аялы Анна алсыз болгонуна карабай, басып жүрөт.

— Уксаң, Мефодий, сенин алдыңда эле эми сени менен эмне болот деп ойлонуп отурдум эле. Ондрачиктин балдары кайтып келишти, эми алар сакайып кетишсе, аларга койчудан башка кызматчынын кереги жок да.

— Албетте. Бирөөбүздү бошотууга туура келет.

Мен өзүм деле алардыкында жазга чейин эле калам. Чындыгында, мен аларга анча деле керек эмесмин. Азыр деле кете бермекмин, бирок курулушту баштап койбодумбу, анын үстүнө, башка жумуштарым да бар.

— Кандайча кетип каласың! — деп кыйкырып жиберди абышка. — Эмнеге кетесиң? Биз сенсиз кайда барабыз? Башкаларга балким, эч нерсе эмес-тир. Бирок Давид карыя сенсиз эмне кылат?

— Чыны менен эле мен сизге кымбатмынбы? Сиз мени жакшы көрөсүзбү? Мефодий карыяны өткөндөгүдөй, Давид өз кайгысын айткан кездегидей кучактады.

— Эх, сураба! Сен менин эски канымды жылытып жатсаң, менин жүрөгүм сени кантип сүйбөй коё алат?

Бөлмөдө тынчтык өкүм сүрүп калды.

— Эсиңиздеби, кымбаттуу Давид, күзүндө сизге убада бергеним?

— Бир нерсе айтып берем дегениңби? Эсимде. Сени качан айтып берет деп, көптөн бери күтүп жүрөм.

— Жарайт, эми мен сизди эмне үчүн жакшы көргөнүмдү айтып берейин.

— Мениби? Сен Христостун осуяты боюнча бардык адамдарды сүйөсүң деп ойлойм.

— Албетте, себеби Теңир Ыйса мындай деп буюрган: «Куткарылуу Иудейлерден келет». Бирок мен сизди адам катары гана эмес, өзгөчө

сүйөм. Муну мага бир еврей калтырган, мен ага өтө карыздармын.

— Эмне деп жатасың? — деп таң калды карыя. — Мен эч нерсе түшүнбөй жатам. Түшүндүрчү мага.

— Билесизби, мен жарык дүйнөдө узак жылдар бою Кудайсыз, Христоссуз өмүр сүрдүм. Менин өлбөс жаным бар экенин жана өлгөндөн кийин бүт жашоом үчүн жооп берээримди билген эмесмин. Мен эл катары эле жашап жүргөм. Бирок кийинчерээк бир еврей менен таанышып калдым, ал мага биринчи болуп, өмүрүмдүн бүткүл чындыгын айтып берип, Христосту табуунун жолун көрсөттү. Ал Кудайдын Уулун сүйүштү үйрөттү жана биз адамдар, Кудайдын балдары болууга тийиш экенибизди түшүндүрдү... Азыр ал тирүүлөрдүн арасында жок, аны Теңир Өзүнө чакырып алды.

— Ошол иудей сага Христосту таанып жана Аны сүйүүгө үйрөттүбү? — деп таң кала сурады Давид карыя.

— Ооба, ал иудейлердин иудеи болчу. Ал еврейлердин арасында насаатчы болуп, өз элине Мессиянын, Куткаруучунун келгенин, Ал адамдарга куткарылуу жолун көрсөткөнүн, Өзүнүн элинин арасында өмүр сүргөнүн, эми бүткүл адамзатка кайрадан келээрин айтуу үчүн гана жашаган.

— Демек, ал еврей эмес да! Ал христиан турбайбы!

Ал ишеними жагынан гана христиан болчу, а каны боюнча ал еврей эле болчу. Ал турсун, еврей болгону үчүн сыймыктанчу. Ал теги жагынан Ыйса Христос чыккан, Кудайдын чындыгынын жарыгын бүткүл адамзатка чачкан элден болгону үчүн Кудайга ыраазылык билдирчү.

Ал бактылуу адам болчу, бирок анын жүзөгө ашыра албай кеткен бир тилеги бар эле. Аны ошол капалантчу. Ошондо мен кандай гана болбосун, анын тилегин орундатууга убада бергем. Ал мага ишенди жана Кудайдын жардамы менен мен аны алдаган жокмун.

— Ал эмне болгон убада эле? — деп абышка бир нерседен шектенгенсип, жаш досуна карады. Жигит бүгүн адаттагыдан башкача сүйлөп жатты: акылсыз дыйкандардын арасында өсүп, аларга кызмат кылып жүргөн Ондрачиктин кызматчысына түк окшободу.

— Ал эмне деген тапшырма дейсизби?.. Билесизби, анын бул дүйнөдө өтө кымбат адамы бар эле, бирок ал аны эч качан көрбөсө да, баарынан таң калыштуусу, аны бардыгынан артык жакшы көрчү. Мына ошол эч качан көрбөгөн адамы анын кайгысы болчу. Ал ага куткарылуу кабарын айткысы келчү, бирок анте албады: аны кайдан табаарын билбеди...

— А сен аны таптыңбы?

— Ооба, мен таптым...

Ушул мүнөттө бир жарык бөлмөнү жаркыратып

жиберди да, алар айкырык-кыйкырыкты, ыйлаган үндөрдү угушту. Мефодий менен Давид атып турушту.

— Тигил жакта бир нерсе болду! — деди еврей сыртты сөөмөйү менен көрсөтүп.

— Ооба, ал жакта өрт! Жакшы калыңыз, мен чуркайын, — деди Мефодий.

— Кайда? Өрткөбү?

— Ооба! Чамасы, баары мас чыгар. Бирөө чыракты көңтөрүп жиберген го, алардын арасында дармансыз Самко да бар да.

— Барба! — деп Давид аны кармады, бирок ал колун тартып алып, жүгүргөн бойдон кетти. Тойдо чыны менен эле шумдук окуя болду. Күйөө баланын мас болуп алган досторунун бири мискейге куюлган аракты күйгүзүп, столго коём деп чыгыптыр. Столдун жанына жеткенде, ал чалынып кетип, күйүп жаткан аракты күйөө балага жана столго төгүп алыптыр. Көз ачып-жумганча, тигил байкуштун бүт кийимин от чарпып, дасторкон да жалындап күйүп кетти. Чоң чаң-тополоң башталды. Бири эшикке чуркаса, экинчиси терезеден секирип жатышты.

Күйөө бала жардам сурап кыйкырды, оорудан чыдай албай, столдун үстүнө секирип чыгып, жата калып, отту өчүрүш үчүн, ары-бери ооналактады. Келинчеги күйөөсүнө чуркап, өз колу менен өрттү өчүрмөкчү болду эле, жолдош кыздары аны четке араң сүйрөп кетишти.

Кээ бирөөлөрү жанталашып, столдун үстүнө суу чача башташты. Мас коноктордун бири арагы бар бөтөлкөнү суу экен деп, чачып кирди эле, өрт ого бетер жалындады.

Дал ушул маалда Мефодий чуркап кирди. Ал колундагы сууга матырып келген суу чапан менен күйөө баланы орой салды эле, өрт өчүп калды. Бирок бөлмөдө өрт басаңдаган жок. Элдер ызы-чуу түшүп, эшикке умтулушту. Коюу түтүн менен быксыган истин жыты дем алдырбай, алар эптеп чуркап чыкканга үлгүрүштү.

Колуктуну эс-учунан танган боюнча сыртка көтөрүп чыгышты, күйөө баланы Мефодий сүйрөп чыгып, короодогу элге тапшырды да, күйүп жаткан бөлмөгө чуркап кирди. Ал терезелерди жаап, өрттөнүп жаткан пардолорду жулуп алып, буту менен таптап өчүрдү. Бардык жактан каптаган өрт тилин жалаңдатып, аны кучагына алуу кообун туудурду. Шашылыш керек эле. Ал тез жан-жагына карады. Эки чоң шише аракты көрүп, аларды алды да, эшикти катуу жаап, сыртка жүгүрүп чыкты. Чоң чакаларга суу куюп алып, Петран карыя менен башка соороок меймандар ага утурлай чыгышты.

— Суу менен кайда? — деп кыйкырды Мефодий.

— Суу өрттү өчүрбөйт. Төгүлгөн арак күйүп бүткөнчө, тим коюш керек. Анан өчүрө баштаса болот. Кудайга шүгүр, Ал мага мобул шишелерди

алып чыкканга жардам берди. Антпегенде өрт буларды да чарпып, жарылмак да, андан ары эмне болоорун элестетүүнүн өзү да шумдук.

Ооба, той ушундай шумдук болду. Дээрлик бардык коноктор кийимдерин бузушту. А күйөө балачы? Анын күйгөнү киши көргүс эле.

Аба жетпегендиктен, өрт сыртка чыкпай, бактыга жараша, ичинен эле өчтү. Бирок анын эсесине үйдүн ичиндегилердин баары күйүп кетти. Үй өзү бүтүн калды.

Ондрачиктин кызматчысы келбегенде, эчтеке калмак эмес, күйөө бала да өрттөнүп кетмек, — дешти баары ишенимдүү түрдө.

Узак дайындалган тойду, андан да узак эскерип жүрмөй болушту.

Өткөн жумада Петрачтын аялы кошуналарына:

— Ондрачиктер кырсыкка учурашты, мынакей ыйыктык деген, эми үйү толтура оорулуулар. Чамасы, ыйыктык аларга аз жардам берип, начар таасир этет окшойт! — деген эле.

Эми ал өзү бүт үйү менен кырсыкка учурады. Бирок ал бул кырсыкты ыйыктыктан же Кудай жиберген сыноо деп да айта албады. Кудай жөнүндө бул жерде сөз болууга мүмкүн эмес эле. Алар үйлөнүү тойго Кудайды сыйынуу менен чакырышкан жок, тескерисинче, шайтанды арагы менен чакырышты. Ага сорпо бышырышты, ошентип, мунун өзү шайтандын ысык тамагы болгондуктан, баарын күйгүзүп жиберди.

Айрыкча кайнатасы менен бүткүл айылга арнап, шайтандын сугатын ачмакчы болгон күйөө баланы күйгүздү. Ага абдан кыйын болду. Ал оорудан күнү-түнү кыйкырып жатты. Үйдөгүлөр доктурдун жазып бергенин да, кемпир-кесектин айткандарын да жасап көрүштү, бирок эч жардам болбоду.

Үчүнчү күнү Мефодий Ондрачикке келип, мындай деди:

— Мени үч күнгө бошотуңуз. Мен Петрачтардыкында болдум. Эгерде оорулууну жакшы карабаса, ал өлүп тынат, же акылынан адашат. Мен анын жанында болуум керек.

— Кудай жалгасын! Бар. Сен албетте, башкаларга караганда жакшы карайсың. Сенин ишиңди мен эле аткарам, сен ага жардам бере алсаң эле болду. Эгерде жаш өмүр кыйылса, аянычтуу эле болот.

Мефодий кетти. Эмне үчүн келгендигин айтканда, Петрачтар аябай кубанышты. Шамдагай, акылдуу жигит экенин бир көргөндө эле байкаган доктур да айрыкча сүйүндү. Ал Мефодийге баарын түшүндүрүп, үйдөгүлөргө болсо жаңы жардамчынын уруксатысыз эч нерсе кылбоону буюрду.

Ошол сааттан баштап, иш оңоло баштады. Оорулуу да башка колдор кам көрүп жатканын сезип, тынчтанып калды. Тил алчаактык жана ишеним менен ал дарылоону кабыл алып жатты.

Бирок үч күн аздык кылгандыктан, Мефодийге

Петрачтардыкында бир жумага калууга туура келди. Петрачтын аялы өзү Ондрачикке барып, кызматчысын дагы бир нече күнгө калтыруусун өтүндү.

— Кудай үчүн, кымбаттуу кошуна. Сенин кызматчың аркылуу Кудай Өзү бизге айыктыруучу периштени жиберди. Бир жумалык акысын биз сага төлөп беребиз.

Ондрачик кошунасыныкында өзүнүн кызматчысын калтырууга макул болду, бирок акыдан баш тартты.

— Бул кайгыдагы бир туугандык жардам, бул жардам үчүн акы алуу күнөө болот. Жок, жок, мындай иштерде акча жөнүндө кеп кылуунун кереги да жок. Мефодий силердин оорулууңарды күнүтүнү караганы жакын адамга болгон чын сүйүүдөн болуп жатат. Ушундай сүйүү үчүн акы алмак беле?

Жуманын аягында оорулуу төшөктөн туруп, өзүн да алда канча жакшы сезип калды. Ал кичине иш да жасашып жиберип жатты.

— Ушунун баары үчүн мен сага, Мефодий, карыздармын, — деди көзүнө жаш алып Петрачтардын жаш күйөө баласы. — Сен мени өрттөн сактап, оорумдан айыктырдың.

Ондрачиктин кызматчысына жаш колукту да, Петрач карыялар да кандай алкыш айтаарын билишпеди.

— Мага эмес. Кудайга алкыш айткыла, — деп ишендире жооп берди Мефодий.

Даңкты Ага алып келели. Келгиле, чогуу сыйыналы. Кийин да сыйынууну унутуп калбайлы.

Петрачтардын үй-бүлөсү өмүрлөрүндө алгач ирет чогуу сыйынышты. Алар чын жүрөктөн, ысык, эргүү менен сыйынышты.

Самконун жүрөгү кубанычка толуп турду.

«Биздин чабалекейлер да Кудайга учууга даярданып жатышат», — деп ойлонду ал. Эми биздин үй-бүлөнү тамак менен иш гана байланыштырбастан, Кудайга болгон умтулуу сезими да байланыштырып турат.

Ооба, ошентип бул чабалекейлердин үйүрү да ишенимдүү жолго чыгышты, бирок кандай баа менен? ... кандай сайлар жана чуңкурлар аркылуу? ...

6-бап

Кыш өтүп, жаз да келди. Учуп-конуп сайрап, жүрөктү кубантып, көз ачып жумганча учуп кетчү керемет кушка окшоп, дагы да зыр этип, жаз өтүп кетти.

Мефодий Рузанский мындан эки жыл мурун, алгач ирет Ондрачиктердин үйүнө келгенде кандай болсо, азыр да ысык күндүн аптабына күздүк эгин бышып калган учур.

Ондрачиктин күйөө баласы сакайып калган эле. Бир жолу түштөн кийин ал үйүнүн алдында аялы

экөө Америкага кете электе, оркоюп турчу дөбөчөнүн ордун карап турду. Дөбөчө азыр жок, анын ордундагы тегиз жерде ажайып жаш бактардын арасында кашаалар менен курчалган анча чоң эмес, бирок кооз, чоң терезелүү үй турат. Мындай үй бүт айыл боюнча да жок.

— Ким ойлоптур! — деп таң калды Ондрачиктин күйөө баласы. — Биз дайыма эле ушул мурдубуз-дун түбүндө турган дөбөчөнү жөн гана карап койчу эмес белек, ага тиймек турсун. Мефодий болсо мунун баарын жеңил эле кооз үйгө айлантып койду. Ал мага бирөөнү эле элестетип жаткан-сыйт. Жүзү, тышкы кебетеси эмес, анын үнү. Мен чын эле бул адамды бир жерден көргөм!

Ондрачиктин күйөө баласы Мефодийдин үйүнө суктанды, ачыгын айтканда, ал гана эмес, бүт айыл суктанды. Жаз келээри менен курулуш да башталды. Мефодий кыш кыноочуларды чакырып, өзү тажрыйбалуу архитектор катары ишти башкарып жатты. Ал чатырды бийик жапкандыктан, үстү өзүнчө эле бир жашай турган жай болуп калды. Подвалы да жашаганга ылайыкташтырылып салынды. Эл күндө келип, ага суктана карап кетип жатышты. Көптөрү көрө албастык менен баштарын чайкап:

— Чынын айтсам, мен деле өзүмө ушундай үй салуудан баш тартпайт элем. Үй эмес эле оюнчук. Карап эле тургуң келет! Ал эми ичичи, кандай жарык жана ыңгайлуу!

Мефодий Ондрачиктердин эле үйүндө жашап жатты, бирок мурдагыдай кызматчы катары эмес. Ал акы төлөп жашай турган болду. Кыш кыноочулар менен жумушчуларга Подгайскийдин аялы тамак берип турду. Мефодий бул түйшүктү Ондрачиктердин аялдарына тапшыргысы келбеди: алардын мындан башка да кыла турган иштери көп эле.

Мефодий гана эмес, Петрачтар да үй куруп жатышты. Петрач аракана ачкан жок жана ачуу жөнүндө ойлобой да калды. Акчасы жетпегендиктен, дүкөн ачууну да ойлобой калды. Анткени кышындагы чыгымдар чоң болбодубу: биринчиден, шумдуктуу той кымбатка турду: экинчиден, күйөө баланын узакка дарылануусуна көп каражат кетти; үчүнчүдөн, бардыгын кайра ремонттоо керек эле. Соода-сатыкка даярдалган бөлмө бүтүн калганына да Кудайга шүгүр, бирок той өткөрүлгөн бөлмөдөгүнүн баарын — эшигин да, терезесин да, потологун да кайрадан куруу керек эле.

Үй курууда ал өзү үчүн гана эмес, Самкого анын соода иши үчүн да бир бөлмө куруп берүү тууралуу Петрач Мефодий менен келишим түзүп койгонун кошуналар да билишти.

Давид карыя таанылгыс болуп өзгөрдү. Ал жашара түшкөндөй болуп калды, бардыгына кеңешин да, жардамын да бергенге жетишип жүрдү. Бул баягы Давид эмес го дешип, эл таң калып жатты. Мурда ал кыска гана «ооба» же «жок» деп

учурашкандан башка сөз сүйлөчү эмес. Эми ал баары менен сүйлөшүп да, жайдары да болуп калыптыр. Чачынын ак басканы эле болбосо, жүзү боз уландай жашара түшкөнсүгөн.

— Эмне деген өзгөрүү! — деп жатышты ушакчы аялдар. — Мурда кир, жыртык кийимдерди кийип жүрчү эле, эми дайыма таза, жакшынакай кийинип калды.

Муну баары Подгайскийдин аялынын иши эле. Ал эч жийиркенбестен, анын кийимин жууп, жамап берип турчу. Ал гана эмес, кепесин да ирээттеп берчү: тамдарын актап, төшөнчүлөрүн оңдоп, баарын тартипке келтирчү. Баарынан да эл эми Мефодий менен эмне болот деп кызыгып жатышты. Азырынча ал Ондрачиктердин кызматчысы, баары менен бирдей мамиледе. Эми өзүнүн үйүнө көчкөндө эмне болоорун карап туралы. Ондрачиктин кызына үйлөнөт болду бекен? Эгер ошондой болсо, албетте, Ондрачик кубанат эле.

Кошуна аялдар өз ара ушундай кеп кылып жатышты, бир чети булардыкы да туура эле. Ондрачиктер өздөрүнүн кызматчысына жок дешмек эмес. Петрач да экинчи кызын ага берүүгө макул болмок. Бирок Мефодий өзү ал жөнүндө ойлонгон да жок. Ондрачиктердин кызынын айтуусуна караганда, Мефодий Дорканы Самкого алып берүүгө куда түшүптүр.

— Самко анчалык күч-кубаттуу болбосо деле, — деди ал мурунку кожоюнуна өзүнүн досу жөнүн-

дө, — эгер Кудай жардам берип, ал соода жүргүзө баштаса, өз аялын жана үй-бүлөсүн багууга кудурети жетет. Самко да, Дорка да Кудайды сүйүшөт жана Кудайдын уясына ынтымактуу жуп болуп барышат.

Ата-эне макул болушту, ал эми Дорка менен Самко мурда эле сүйлөшүп коюшкан. Бирок Доркага бир нерсе гана таң калаарлык болуп көрүндү: ал дөбөчөнү түздөөгө жардам берди эле, эми ушул жерге салынган үйдө жашай турган болду.

— Дүйнөдө бардыгы ушунча таң калаарлык болуп жатат, — дешти кошуна аялдар. Ырасында эле алар туура айтып жатышты.

7-бап

Жер бетине дагы да ажайып жайкы кеч кирди. Айдын жарыгы назик, күмүш сымал шоолалары менен айылга, бактарга, талааларга жана токойлорго түшүп турду. Айдын айрым шоолалары Давиддин кепеси менен жаңгактын түбүндөгү өзү олтура турган отургучту күмүш нурга бөлөдү.

Карыя майрамдагыдай кийинип алган эле, анын жүрөгүндөгү кубанычы жүзүнөн көрүнүп турду. Бүгүн эмнеге кубанып жатканын ал өзү да билбеди. Анын кубанганынын себеби: акыры Самко бүгүн соода ишин баштады жана ал өзү ага көмөк-

төштү. Давид өзүн-өзү түшүнө алар эмес. Адамдарга болгон сүйүүсү эмнеден болду экен? Ушул убакка чейин ал чоочун адамдарга көңүл кош карачу: алардын кайгылары ага таасир этчү эмес, кубанычтары аны кубантчу эмес. Бүгүн болсо, бардыгына чоочун болгон бул абышка кубанычтан ыйлап турат, себеби Дорка ага жакын келип:

— Самкого кылган жакшылыгыңыз үчүн Теңир Ыйса Христос сизге ак батасын берсин, — деген.

Абышка Самко менен Дорканын сүйүүсүнө, алар ушунчалык сүйкүмдүү адамдар экенине, алардын бактысына жана ушунун бардыгына анын да жардамы тийгенине чын жүрөгүнөн кубанды.

Самко менен Мефодий да Давидге ыраазычылык билдиришти, бул аны ого бетер кубантты. Ал отургучта ой жүгүртүп отурду:

— Жалгыз өзүм үчүн гана кам көрүп жашап жүрдүм, бирок бактысыз элем. Капилеттен өзгөрүүгө туш болдум: адамдарга жакындап, аларга кызмат кыла баштаган сайын, бакыт мага да жакындады. Эмне үчүн Кудай жакыныбызды өзүбүздү сүйгөндөй сүйүүнү буюрганын эми түшүндүм. Алардын бактысы — биздин да бактыбыз тура.

«Анткени Адам Уулу Өзүнө кызмат кылдыруу үчүн келген эмес, бирок Өзү кызмат кылуу үчүн жана Өзүнүн жанып берип, көп адамдарды куткаруу үчүн келген» (Матф. 20:28), — деп айткан менин Куткаруучум, — деди Давид акырын, анан

түздөнүп, булутсуз жылдыздуу асманга карап, мындай деди:

— О, Адонай Теңир! Ыйса Христосту менин Куткаруучум дегеним үчүн мени калтырба, менден жүзүңдү бурба, мен алсыз адаммын: Иерусалим жок, храм талкаланды, курмандык чалынуучу жай унутулду, менин ыпылас иштерим үчүн келген Сенин ыйык чындыгыңды эми мен эч нерсе кыла албайм, Мага курмандык козусу керек. Ыйса Христос менин жердеги күнөөлөрүм үчүн Өзүн курмандыкка чалганына ишенем. Эгерде менин ушул ишенимим туура эмес болсо, анда Сен, Жакыптын жана менин ата-бабаларымдын Кудайы, мени ушул жерден опат кыл. Ушул айдын күнүрт жана муздак нурларынын бири менен Сенин өлтүрүүчү Периштең келип, мени жок кылып салсын. Эгерде менин ишенимим туура болсо, анда Сен Христостун, Өз Уулуңдун азап чегүүсү жана чындыгы аркылуу мага жаңы жүрөк жана жаңы жашоо бер. Ал менин Мессиям, Менин Куткаруучум экенине жана Ал адамдарды тозоктон куткаруу ишин жүргүзүп жатканына мен ишенем. Ал мага кирип, мени өзгөртүп, менде жашап жатканын сезип жатам.

Давид карыя эки колун жүрөгүнө басып, анын жүзү ички жарык менен жаркырап, Кудайдын тактысынын тегерегиндеги карыяларга окшоп турду.

Карыя эми өзүнчө сүйлөнбөстөн, Кудайдын Өзүнө кайрылды:

— Мен Давидге окшоп: «Менин көзүмдү ач жана мен Сенин заңдарыңдын кереметтерин көрөйүн» — дечүмүн (Забур 118:18). Менин аталарымдын — Ибрайымдын, Исаактын жана Жакыптын Кудайы, Сен менин өтүнүчүмдү уктун жана Өз Сөзүңдү ачып бердиң. Мен көшөрлөнүп, Сенин Уулунду билчү эмесмин жана билгим келчү эмес. Эми андай эмес: мен Савлдай болгум келбейт. Эми мен Назареттик Ыйса Христос, Мессия, Сенин Уулун жана Сен Аны биз үчүн жерге жибергениңди таанып-билдим.

Карыя унчукпай калды. Анын эриндери гана кыбырап жатты. Алардын эмне деп кыбырап жатканы еврей карыя менен түбөлүктүү Кудайдын ортосундагы гана купуя сыр бойдон калды. Асманга кадалган көздөрүнөн жаш шорголоду. Ал жаш көп жылдардан берки кайгы менен айрылуунун, күйүтүнүн, Атасын издеген баланын жашы эле. Эми атасы аны Өзүнүн жүрөгүнө кысты.

Ошентип, сыйынуу жана таза момун жүрөгү менен еврей да чабалекейлердин артынан Кудайга алып бара турган туура жол менен «учууга» канат какты. Кеч, саат он эки чамасында, күңүрт жана жалгыз жашоосунда, анын жаны ойгонуп, түбөлүк өмүрдүн өчпөгөн жарыгы анын да жүрөгүн жарык кылды.

Ойго батып, карыя көпкө олтурду. Ал ага жакындап келе жаткан кадамдарды уккан жок, жанында турган жигитти да көргөн жок. Ал бул

жигитти көрүүгө куштар болуп, ал үчүн азыр эле жүрөгүндө кызуу сыйынып жаткан эле.

Кокустан айылда кыйкырык чыкты. Бир мас адамга көчө тар болуп, көчөлөрдү, үйлөрдү жылдырууну талап кылып жатыптыр. Карыя селт этип, башын бурду да, өзү жалгыз эмес экенин көрдү. Коноктун келишине кубанып, Мефодийди жанына олтургузуп, качандыр Руфь Неоминге айткандай:

— Сенин Кудайың — менин Кудайым, ошондуктан сенин Куткаруучуң — менин Куткаруучум! — деди.

— Кудайга даңк! — деп шаңдуу сүйлөдү Мефодий еврей карыя өзүнүн рухий өзгөрүшү жөнүндө айтып бергенден кийин. — Кудайга даңк! Анын убадалары түбөлүктүү чындык жана ким Ага ишенсе, ал уятка калбайт. Мага сизди көрсөтүп берсин деп, мен Кудайга сыйынгам...

— Мениби? — деп таң калды карыя.

— Ооба, сизди. Бүгүн сиз Ыйса Христостун баласы болуп калгандан кийин, кымбаттуу ата, мен сизге айтып берейин. Эгерде сиз бул жакта жашабасаңыз, мен бул айылга келмек да эмесмин. Таң калбаңыз, мени мынчалык карабаңыз. Азыркы сыйынууңузда сиз Филипп Нафанаилди чакыргандай, мен да сизди Христоско чакырганым жөнүндө сыйындыңыз. Бул туура, Филипп Нафанаилди чакырыш үчүн, аны издеген. Мен да сизди издегем.

— Издегем?... Сенби?... Мениби? Сен мени

билчү белең? Түшүнбөй турам... Менин сага эмне керегим бар эле?

— Мен азыр түшүндүрүп берем. Менин бир таанышым бар болчу. Анын бул дүйнөдө бар экенин сиз билчү эмессиз, бирок ал сизди өмүрүнүн акыркы саатына чейин сүйдү. Мени бир еврей адам чындыкка алып келгени жөнүндө сизге айтпадым беле. Ал ак пейил адамдын атын мен эч качан унутпайм жана батамды берүүдөн тажабайм, анын аты-жөнү Рувим Соколов эле. Ал бай орус еврейдин уулу, анын апасы болсо, сиз эмгиче жоктоп ыйлап жүргөн кереметтүү адам-сиздин кызыңыз Эсфирь.

— Мефодий! — деп карыя кыйкырып жиберди да, алдастай түштү.

— Мефодий сен менин кызымды, менин кымбаттуу баламды билчү белең? Аны менен тааныш белең? Ал кандай эле?...

— Ооба, мен аны билчүмүн, бирок эч качан көргөн эмесмин. Анын жаш кезиндеги сүрөттөрүн гана көргөм. Ал өзү мен Рувим Соколов менен таанышкандан бир аз мурунуураак кайтыш болуптур.

— Кайтыш болдубу? Демек, мен аны көрбөй каламбы?

— Көрөсүз: Кудайда, жаңы жашоодо. Бул жашоодо ал сиз үчүн сыйынып жатып, сиздин атыңызды айтып жатып өлдү.

— Ал мен жөнүндө бир нерсе билчү беле?

— Баарын билчү. Энеси, сиздин аялыңыз кызы-

на бардыгын айтып берип, ага сизди сүйүүнү үйрөтүптүр.

— Менин аялымбы?

— Ооба, сиздин аялыңыз. Байкуш аялыңыз көрбөгөндү көрдү. Ал өзүнүн күнөөсүн сезип, сизге кайтып келгиси келген экен, бирок аны жибербей коюшкан. Сизден ажырашуу тууралуу кагаз келгенде, ага сиздин ачуусу келип жүрөт деген кабар беришти, ошого ишенип, өзүн алып кеткен адамга күйөөгө чыкты. Бирок ал бактылуу болгон жок, кызынын үйлөнүү тоюнун алдында каза болду. Кызыңыз болсо күйөөсү менен Канадага кетти.

Ошол жерде Теңир адегенде кызыңыздын күйөөсүнө, анан өзүнө Христостун чындыгын таанытты, кийин алар өздөрүнүн уулу Рувимди чөмүлдүрүштү. Уулун тарбиялоо үчүн көп эмгек жана чыгым жумшашты. Алардын бар болгон тилегиуулунун өздөрүнүн еврей калкына Жакшы Кабар насаатчысы болуусу эле. Алардын тилеги орундалды. Атасы аз да болсо, уулунун насааттарын угуп калды. Ал уул христиан болуп туулуп, жөн гана аталып жүргөн мени да чыныгы христиан кылгандан кийин көп өтпөй, атасы өлүп калды. Ошентип, мен ата-энесинен айрылган досум менен калдым. Мен аны ушунчалык сүйчүмүн. Ал мени менден да артык сүйчү. Менин Венгриялык словак экенимди укканда, ал Венгрияда таятасы бар экендигин жана өлгөн энесине аны табам деп сөз бергендигин айтты. Ошондуктан ар бир сыйынууда ал эң алды

менен таятасынын аман — соо болуусуна жана аны табууга мүмкүнчүлүк берүүсүнө сыйынчу.

Бир жолу ал Пенсильванияда Венгриядан келген словактар бар экенин угуп, мени ошол жакка жиберди. Балким, алар аркылуу Давид карыя жөнүндө бирдеме билип алаарбыз деп үмүттөндүк. Менин узакка созулган изденүүмдөн кийин, Кудай мага Ондрачиктин күйөө баласын жолуктурду. Азыр ал күйөө баласы оорусуна байланыштуу бул жакка, мекенине кайтып келди. Бул окуя ал Америкага келген соң, көп кечикпей болгон эле. Андан мен аялы кетип калган Давид карыя жөнүндө сураштырып билдим. Ошондо биз Градоводон кат аркылуу баарын аныктадык. Биз издеген Давид карыя, Давид чоң ата бул жакта болуп чыкты.

Рувимдин кубанычы койнуна батпай, атасын таап берген жана ага Христостун жарыгын көрсөтүүгө мүмкүнчүлүк берген Теңирге кандай ыраазычылык айтаарын билбеди. Рувим бул жакка келүүнү чечти. Бирок Теңир, жашоонун жана өлүмдүн кожону башкача чечти. Рувим Кудайдын иши менен ушунча алек болгондуктан, бул жакка келүүгө камына албады. Миңдеген адамдар Рувимге үмүттөнүшкөндүктөн, капилеттен эле баарын калтырууну туура көргөн жок. Андан соң чоң кайгыга учурадык, ага катуу суук тийип, сиздин небереңиз каза болду, кымбаттуу кошуна. Анын таптаза жаны ушул жерден дегдеп жүргөн асманга кетти.

Ал Жакшы Кабарды таятасына жеткизе албай

калганына аябай өкүнгөнүн мен жакшы билчүмүн. Бирок ал аткара албай калганды, менин орундатуума эмне тоскоол бар эле? Ошентип, анын соңку, өлүм алдындагы саатында, мен Кудай алдында ага бул дүйнөдө кызы менен небересин көрө албаса да, алар менен түбөлүктө кездешип, бирге болууларына бар күчүмдү жумшап, анын таятасын таап, Христоско алып келүүгө убада бердим. Рувим Христостун атын оозуна алып кете берди. Биз аны көөмп, жоктоп ыйлаган соң, мен анын тапшырмасы менен анын мураскери катары Градового аттандым.

Турмуштан ушунча жабыр тартып, кайгыга чөккөн Давид карыяга келе калып эле небересинин керээзин айтып берсем, ал ишенмек турсун, мени тыңшабастыгын билген элем: себеби Давид — еврей, ал эми небереси христиан болуп өлбөдүбү. Ошондон улам, бул иш көпкө созулчудай болду.

Карыяга болушунча жакын болуу үчүн, Ондрачиктерге кызматчы болуп жалдандым да, еврей карыянын жүрөгүн Христоско бурууга күч берүүсү үчүн, Кудайга сыйынып жүрдүм. Баары жакшы болуп чыкты. Карапайым кызматчы еврейге эч шек билгизген жок. Сыйга ээ болуп, ишенимге кирүү үчүн убакыт керек да, а мен болсо, Ондрачиктин күйөө баласы Пенсильваниядан келип, мени таанып коёт деп корктым. Бактыма, ал мени тааныган жок. Алгачкы кездешкен кезде, менин сакалым бар болчу, кийген кийимим да башкача — кызматчыга окшоп кийинип жүргөн эмес элем.

Петрачтардын тою болгон кечте, мен сага баарын айтып берейин дедим эле, бирок болбой калды. Ошондо мен досумдун таятасынын оозунан Христос Мессияны Куткаруучу катары кабыл алганын укканча кала турууну чечтим. Эми мен баарын айттым жана менин убадамды аткарууга күч бергенине жана бул эки жылым текке кетпегенине Теңирге ыраазымын. Мен эми бул жактан көңүлүм ток кете алам: анткени сиздин небереңиздин тапшырмасы орундалды.

Мефодий ордуна турду. Уккан окуяга селейип калган Давид карыя да турду. Ал түш көргөнсүп, жаш досунун артынан үйгө кирди. Үйгө кирген соң, Мефодий эшикти жаап, шамды күйгүздү да, капитал чөнтөгүнөн карыяга кымбат болгон сүрөттөрдү алып чыкты. Ал анын жоктоп жүргөн кызы менен анын күйөөсү Соколовдун жана жүзүнөн нур чачырап турган небересинин сүрөттөрү эле.

— Мына, менин кымбаттуу кошунам, сиздин байлыктарыңыз, булардан да кымбаты — Рувим Христос жөнүндө кабар таратып жүргөн Инжил. Аны окуңуз. Аягына чейин окуп чыгыңыз, эгер Кудай ырайымын улантып, тирүү турсак, мен эртең келип, окуганда туулган суроолоруңузду түшүндүрүүгө көмөктөшөм.

Мефодий үйүнө кетти, карыя болсо өзүнүн байлыктары жана өзүнүн Кудайы менен калды, Анын ченемсиз сүйүүсүн чал бүгүн гана алгачкы ирет толук түшүндү.

Эртеси эртең менен эрте Мефодий менен Андрей токойго отунга кетишти. Алар чоң эменди жыгышып, үйгө кеч кайтышты. Экөө тең чарчап жана ачка болушкандыктан, келип эле тамак ичишип, жатып калышты. Эртең менен тамак ичээр алдында, Ондрачик кызматчыны бактан жолуктурду да, ага:

— Уксаң, кечээ биздикинде Давид карыя болуп, таң калаарлык нерселерди айтып берди, мен ага ишенээр — ишенбесимди билбедим.

— Эмнеге ишенбейсиз? — деп көңүлдүү жылмайды Мефодий.

— Сен Градового еврей карыя үчүн гана келгениң чынбы?

— Ооба, ошол үчүн.

— Мындай болушу мүмкүн эмес! — деди таң кала басып келген Ондрачиктин күйөө баласы.

— Сен мени дагы эле тааныбай турасыңбы? — деп Мефодий дагы көңүлдүү жылмайып койду.

— Тааныбай?... Сениби?...

— Ооба, мени. Пенсильванияда, Америкада сенден сенин айлың жана Давид карыя жөнүндө сураштырган жигит эсиңдеби?

— А, ошол сенсиңби! — деп жаш дыйкан колун серпиди. — Мен эми баарын түшүндүм: сен мага бекеринен бирөөнү эстетпепсиң. Бирок ошол кезде сенин сакалың бар эмес беле, кийимиң да мындай эмес эле, а азырчы?...

— Эмне, мен азыр сага жакпай турамбы? — деп күлдү Мефодий.

— Токто! — деп сөздү бөлдү Ондрачик. — Анда Давиддин айтканы чын болсо, сен мурда кызматчы болгон эмессиң жана дыйканчылыкта иштөөнүн сага эч кереги жок эле да, ээ?

— Бул ырас. Мага ата — энемден чоң мурас калган, мен азыр эч нерсеге муктаж эмесмин.

— Анда сен кантип ушул еврей үчүн эле өзүңдү кемсинтип, биздин арабызда жашадың?

— Мында таң калаарлык эч нерсе жок!... Мен бир падышалардын Падышасынын Уулун билем, Аны силер да билесиңер. Ал Өз тактысын калтырып, эки жыл эмес, 33 жыл кемсинтилип, сүйүүсү менен кызмат кылган. Анда бир эле адам үчүн эки жыл кылган кызматымды сөз кылууга татыйбы? Мындан тышкары, бул жакта мен жакшы жашадым, силер да мени жакшы көрчүсүңөр, ошондуктан менин силерге да пайдам тийди деп ойлойм. Алдыда мени эмне күтүп турганын ким билет? Балким, мен эч качан кызматчы болбостурмун, бирок силердин араңарда эки жыл кызматчылык кылганым бүт өмүрүмдүн эң бактылуу учуру болуп кала берет.

Анын жайдары күлүмсүрөгөн жүзү мостоё түштү, беркилер бул жөнүндө башка эч нерсе дешкен жок; аларды тамакка чакырып калышты. Тамак үстүндө Дорка жана Самконун жаңы үйдөгү жашоосу жөнүндө сөз болду.

8-бап

Дагы да жекшембинин чак түш чамасы эле. Күзгү туман тоолорду жана талааларды каптап, жалбырактар түшүп жатты. Эмендүү токойдо Мефодий чабалекейлердин үйгө учууга кандай камданганын айтып, а балдар өз «байкесине» жакын тегеректеп олтурушкан жерде Самко отурду, бирок бул жолу ал жалгыз отурду. Мефодий Градоводо эми жок, балдар да: «Мефодий байке, Мефодий байке!» — деп кыйкырышпайт. Мефодий кеткен. Ондрачиктердикиндеги кызматын бүтүрүп, үйдү салып коюп кетти. Ал үйдү өзү үчүн эмес, Градоволуктарга жакшы үйдү кандай салууга мүмкүн экенин көрсөтүш үчүн салганы кийин баарына белгилүү болду. Бул жакка кандай капыстан келсе, ошондой эле капыстан кетип калды. Аны эч ким кармай алган жок, ал бул жердик эмес эле.

Самко эки колун башына коюп алып, эч ким көрбөгөндүктөн, жолдошун жоктоп, өксүп-өксүп ыйлап алды (биринчи жолу эмес!). Мындан башка андай адамды эми таба албасын билди. Ушу эки жылдын ичинде эле ушунчалык чоң өзгөрүүлөр болот деп ким ойлоптур? Петрачтардын баары Дорка менен Мефодийдин сонун үйүндө азыр бактылуу: чал-кемпир да, эжелери да, күйөө бала да, өзү да. А тиги жеткен аракеч Подгайскийдин кайра төрөлгөн үй-бүлөсүчү! Ондрачиктердин

үйүчү, алар азыр ар бир сөзү, ар бир иши, жашоосу менен Кудайды даңкташат. Мунун баарын ким кылды? Ондрачиктин кызматчысы!

«Ооба, ал чыныгы кызматчы болчу, — деп ойлоду Самко, — бир эле Ондрачиктин эмес, Кудайдын кызматчысы. Кудайдын дагы канча иши өз кызматчыларын күтүп турат!»

Самко тегерегин карап, эстеди: ушул жерде ал Мефодий менен олтурган. Ушул жерде ал чабалекейлер жөнүндө айтып берген. Мефодий өзү жылуурак жерлерге учуп кетти. Эми ал өзү салган уяга кайра кайтып келбейт. Кошуналар «саздагы үй» деп атаган үй Давидге небереси калтырган акчага салынганын билишчү. Давид калган жашоосун ошол жерде тынч уланта алат; небереси ага жетиштүү каражат калтырыптыр.

Самко менен Дорканын Давиддин үйүндө туруу керек экендигин Мефодий туура ойлоштуруптур: чал эми жалгыз болмок эмес жана беркилер ага кам көрүшмөк. Бирок Давид карыя аны каалабады. Ал кызынын, күйөө баласынын жана небересинин бейиттерин көрүп, бул жашоодо болбосо да, өлгөндөн кийин алардын катарына жатып, алардын жанына көмүлгүсү келди.

Айылдагылар ушундайча божомолдоп жатышты. Бирок Самко башка ойдо болчу. Эгерде тигил карыя Мефодийден айрылса, өлүп калаарын жакшы билчү. Самко буга таң калган жок, ал муну түшүндү. Ал өзү деле ата-энеси менен сүйгөн

аялы жок болгондо, анын артынан кетип калууну көп ойлочу.

Эми Петрачтар менен Ондрачиктер чогулуп, Давиддин үйүн балдарына сатып беришти. Карыя аларга баарын жарты баага сатып, кепесин Мартындын энесине белек кылды. Подгайскийдикинде балдары менен тар болуп калгандыктан, ал орун бошотуп, ошол үйгө көчүп алды.

Давид карыя жолго камынды. Аны бүт айыл узатып чыгышып, бардыгы ага бата тилешти.

— Мефодийди көрсөң, ага таазим эт, — дешти градоволуктар, — биздин аны унутпай жүргөнүбүздү айт.

«Унутпайбыз». Бирок көпкө чейинби? Градоволуктар мындан ары да Ондрачиктин кызматчысын эстеп жүрүшөбү? Ким билет.

Аты балким, унутулаар. Бирок алар бир кызматчы келип, алардын жашоосун өзгөрткөнүн эстеп, бири-бирине айтып беришээр. Аны өзү эстен чыкса да, анын бул жакка сепкен сүйүүнүн жылуулугу менен чындыктын жарыгы алардын жашоосунан эч качан унутулбайт!

Кристина Рой — өзүнүн бир тууган словак элинин турмушу жөнүндөгү аңгемегердин автору. Анын адамды өзүнө тарткан окуяларын укмуштуу кызыгуу менен эми көптөгөн муундар окуп жатышат. А анын окуучулары көп-булар кичиненейлер жана чоңдор. Бул таланттуу жазуучунун чыгармачылыгы менен тааныштырган Кристина Ройдун так жана даана христиандык позициясы көптөгөн адамдардын жердеги өмүрүндө жол көрсөткүч болду.

КРИСТИНА РОЙ

КЫЗМАТЧЫ